

מאמרים בנושא הכשרות הממלכתית

רבנות ראשית אחת

הרב מיכה הלוי – רב העיר פ"ת
(מתוך דבריו ב'כנס ציון וירושלים')

מציון תצא תורה

הראי"ה קוק זצ"ל מביא במאמר 'נאום בוועידה לסידור הרבנות הראשית' (מאמרי הראי"ה, עמ' 455), את דברי הרמב"ם בתחילת הלכות סנהדרין (פרק א', ג) על שני בתי הדין שהיו סמוכים זה לזה - אחד בפתח העזרה ואחד בפתח הר-הבית. הקרבה ביניהם מלמדת שלא היה בהם צורך לשירות האוכלוסייה, אלא הסמיכות מלמדת על החיבור - שמשם מתחיל סידור המשפט והרבנות בישראל. הסידור של רבנויות, מהרבנים הראשיים ומועצת הרבנות ועד כל רבני הערים, המושבים והקהילות בארץ הוא סדר אחד של אורגן חיים חי בתוכנו. עוד לפני שמדברים על 'מתן שירותי דת' באיכות, צריך להבין מה פועלת הרבנות מעצם עניינה וקיומה של רבנות ראשית בישראל. הרבנות מציבה את האידיאל הרוחני המשפיע על כל אחד ואחד בארץ ישראל.

זה קורה בעצם קיומה של הרבנות, בעצם עניינה של רבנות אחת. עוד לפני שמתאחדים בעניינים מעשיים, יש עניין גדול להבין שיש רבנות ראשית אחת, שכל הנמנים עליה הם משדרים רוח ציבורית אחת. זה בראש ובראשונה עניינה של רבנות ראשית.

גיור 'ללא משוא פנים'

במאמר אחר כותב הרב זצ"ל ש'הרבנות הראשית איננה שלטון של אפטרופסות על היחיד, אלא היא מכוונת ומשפיעה על כל אחד ואחד שנמצא בארץ ישראל'. כלומר, הרבנות הראשית בעמדתה על גיור כהלכה, למשל, היא נותנת שטף חיים לכל יהודי ויהודי להבין 'מהו יהודי!' עוד לפני שאנחנו באים לעסוק בבעיות המעשיות של הגיור.

גם לרבנים בתפוצות טוב להגיד 'יש רבנות ראשית בארץ ישראל, היא קובעת מה זה יהדות ומה זה גיור'. הרב זצ"ל כותב בתשובה לרב בארגנטינה, לגבי המצב שגדרו גדר- שאין בכלל גיורים בארגנטינה מכיוון שרוב הגיורים היו שלא לשם שמים ושלא לשם קיום מצוות, שיש לחזק את הגדר הזה שלא יהיו גיורים כלל וכלל. והוא מוסיף: אם רוצים יהודים להתגייר - שיבואו לבית דין בירושלים, וכך יתברר ללא משוא-פנים אם הרצון להתגייר הוא אמתי.

כמה קשה לרב קהילה שעומד בלחץ של הפרט, שבנו הכיר גויה, וכמה הרגש מדבר, וכמה הרצון לעזור ולסייע לפרט מדבר - כל אלה הם 'משוא פנים בהלכה'. צריך לדעת כיצד מגיירים ללא משוא-פנים.

ובתשובה נוספת מביא הרב זצ"ל את דברי הרמב"ם (הלכות איסורי ביאה, י"ג, י"ד) שבימי שלמה ודוד, גדרו לא לגייר בבית-דין חשוב, ובכל זאת היו הדיוטות שגיירו. ומכך כותב שם הרב דברים מפורשים למה שקורה גם בימינו. שהדיוטות מגיירים פירושו של דבר: שלא הולכים בשליחות הרבנות מקדמת דנא שדואגת לא רק לפרט אלא לקביעות הרוח האידיאלית לדורות של היהדות!

ועל זה כותב הרב, שלמרות שהגיור הזה בדיעבד הוא גיור, אין לקדש אותו כדת משה וישראל ומי שיכול למחות - חייב למחות בדבר! וגם בימינו אין לקדש גיור כזה - וחייבים למחות!

חיבור לרוח ישראל לדורותיו

הרבנות הראשית עוסקת בהפחת רוח האומה למעשה בציבוריות הישראלית.

לדוגמה, הכשרות בישראל. היום מי שרוצה לאכול לא כשר במדינת ישראל הוא צריך לחפש הרבה הרבה.

זה דבר עצום- בצביון הציבורי יש כשרות! זה לא רק דאגה למגזרים וקהילות אלא ההבנה הפשוטה שמזון במדינת ישראל כל כולו צריך להיות כשר! וכפי שכל עסק צריך לקבל רישיון מאת הריבון, ככה כל עסק הוא עניין ציבורי וצריך לקבל כשרות מאת הריבון. זה תפקידה של הרבנות הראשית לישראל!

ולכן, בכל הדברים הללו שנוגעים לציבוריות, גם אם לא נמצא פתרון לפרט, אנחנו צריכים להגיד באהבה רבה, לכל הפרטים, עם לב כואב ודואב ומתוך אהבה אחת אחים: אנחנו רוצים את הפתרון הכללי ולא את הפתרון הפרטי.

הבחירה החופשית השלילית של הפרט, היא לא התנתקות רק מהיהדות אלא מהציבוריות של דורות ישראל! ולכן מתוך אהבה אחת כל הציבור בישראל וכל אחד מישראל - אנחנו מעמידים את הרבנות לאידיאל הרוחני של כל אחד!

אומרים לנו שאנחנו לא נגישים, אומרים לנו שאנחנו לא פותרים בעיות, אומרים לנו שאנחנו שייכים לחשכת ימי-הביניים. אנו - "שומעים חרפתם ואינם משיבים".

לא נשיב, אך נדע שאנחנו באים מתוך אהבת ישראל לדורותיהם, ומתוך אהבת כל אחד ואחד מישראל. וגם אם הפרט היושב לפניך לא יכול להבין את זה מתוך מצוקתו הרוחנית ומתוך התנתקותו מדורות ישראל, אנחנו בסירובנו לא נותנים לו להתנתק מדורות ישראל. זו 'אהבת עולם' לבריות! אנשים לא מבינים את זה ואנו צריכים להיות חמושים בגבורה ולא להיבהל מזה.

מחאת השבת

כך גם לגבי שבת - אנו צריכים למחות את מחאת השבת!

איך יכולה להיות שתיקה כזו על השבת? איננו נגד 'מחללי שבת', אלא מחאת השבת! שמעתי פעם סיפור מדהים, מבנו של ר' שלמה זלמן אוירבך זצ"ל, שהלך להפגנות השבת בכיכר השבת. כולם זעקו 'שאבעס', והבן עומד לידו והרב לא זועק אלא אומר בלחש: 'שאבעס'. שואל אותו בנו: "למה אתה לא זועק?". והוא עונה: "איך אפשר לזעוק על יהודים?". ושוב שואל - "אז מה הרב עושה פה???" עונה הרב - "איך אפשר לא לזעוק על השבת???". זה מה שאנחנו צריכים לעשות.

דבר זה צריך לשתף את כל הרבנים כולם. לא רק 'לחזק עמדה' של הרבנות הראשית, אלא לחזק את עמדת ישראל! איננו יוצאים חלילה נגד מישהו, אלא מוחים את מחאת השבת! את מחאת קדושת המשפחה לדורותיה! את הרמת קרן הנישואין בקדושה בישראל! מחזקים את עמדת היהדות והגיור בישראל!

עבדים לציבוריות בישראל

השאלה היא אם אנחנו 'עבד לעם קודש', או 'עבד לאיש בישראל'. האם יש פה משוא-פנים בדבר.

עבד לעם קודש זה אומר גם אם הפרט היוצא ממנו לא מצא פתרון. ואם אמנם היום הפרטים לא יכולים להכיר בזה, אבל הרבנים, שעומדים באמת על משמר הציבור בישראל, על משמר הקודש הציבורי בישראל - בזה הם צריכים לפעול. להתמלא בגבורה, ללא חשש, ולפעול למען הדברים הללו, באומץ רב, מבלי חשבונות ושיקולי-דעת קטנים.

יהי רצון שהקב"ה יעזור שלא תצא תקלה, לא מפינו ולא תחת ידינו ונזכה לאמיתה של תורה ולהגדלתה.

כשרות ממלכתית או כשרות פרטית

הרב יצחק דביר - מרבני ארגון נושרות

רקע

בתקופתם של חז"ל הייתה כשרות המאכלים נמדדת על פי נאמנותם של המוכרים, ובנאמנות זו עוסקות משניות רבות. עם התפתחות הגלובליזציה, שינוע הסחורות ממקום למקום וניתוק הקשר בין הקונה ליצרן, נדרשו הפוסקים לפתור את שאלת הכשרות המתחדשת, שכבר לא היתה יכולה להשען על היכרות עם היצרן. קהילות רבות עשו זאת באמצעות הטלת האחריות על רב המקום (בית הלל יו"ד סו"ס סה):

"תקנו בפנקס המדינה שלא ליקח שום דבר מאכל או יין אלא אם כן שיש בידו כתוב וחתום מאיזה אב"ד שנעשה בהכשר שקורין כשר, ואף אם הוא מחוזק בכשרות, משום לא פלוג..."
עדות על יישומה המעשי של תקנה זו אנו מוצאים בדבריו של בעל 'ערוך השלחן' (יו"ד סי' קיט סעי' ט):
"וכן המנהג הפשוט בכל תפוצות ישראל כשאחד שאין מכירים אותו שהוא מוחזק בכשרות הביא יין או גבינה או חמאה או קמח פסח או כרשעות יבשות או בשר מעושן וכיוצא בדברים אלו – מביא עימו כתב הכשר מרב היושב על כסא הוראה, וביחוד בזמן הזה שרבתה הפריצות והמינות אסור ליקח מאדם שאין מכירים אותו בלא כתב הכשר"[1].

בראשיתו של תהליך קיבוץ הגלויות, נדרשה התאמה של מנהג זה לשומרי הכשרות שבארץ, וכך נקבע בחוק העות'מני[2]:

"שום איש מבלי רשותו של החכם באשי יכול להמנות בנוגע להנהלת הכשרות והטרפות של המאכלים והמשקאות של העדה היהודית כדי לתת לומר שזה כשר וזה טרפה."

לאחר שהוקמה הרבנות הראשית לישראל, הומר החוק והפקיד את הכוח בידיה. עם הקמת המדינה התפתחו התעשייה והמסחר בארץ בקצב מסחרר, עסקים רבים נפתחו והכשרות הממלכתית נדרשה לעמוד בקצב ולמצוא את הכלים כדי לספק שירותי השגחה לדורשים הרבים. את כוח האדם הצליחה הרבנות הראשית לספק, אך רמת ההשגחה לא סיפקה ציבורים שונים, ואלו החלו להקים מערכות כשרות פרטיות שיהוו תוספת לכשרותה של הרבנות הראשית.

נדמה שלאחרונה מתחדדת ההכרה שהמצב כמות שהוא טעון שינוי, ואנו עומדים בפני פרשת דרכים: מחד עומדת האפשרות לבדק בית ותיקונים נרחבים במערכת הכשרות הממלכתית, מאידך יש המציעים ליטול מהרבנות הראשית את סמכותה ולהפקידה בידי גופי כשרות פרטיים, חלקם נטלו את החוק לידיהם והקימו מערכות השגחה חלופיות להשגחתה של הרבנות הראשית.

לדעתנו, הנשענת על דעתם של גדולי רבני הציונות הדתית, אסור לוותר על ניהול מערכת הכשרות על ידי הרבנות הראשית, אלא עלינו לחשוב מחדש כיצד ניתן לבנות את המערכת ולהתאימה לצורכי הכשרות הנדרשים כעת. כך למשל התבטא הרה"ג יעקב אריאל, ממתוני דרכה של הציונות הדתית, ביחס לחוק המעגן את סמכויותיה של הרבנות הראשית[3]:

אנשים מדברים על ממלכתיות, אבל מתנגדים לכך שהכללים ייקבעו בידי הרבנות הראשית. אנשים ציוניים שחוגגים את יום העצמאות הם עושים את זה ומונעים רמת כשרות אחידה?

במאמר זה ברצוננו לדון ביתרונות שבכשרות הממלכתית ובצורך להשקיע חשיבה אסטרטגית כיצד לשכללה ולתת בידי הרבנות הראשית את הכלים להתמודד עם צורכי השעה ברמה הגבוהה ביותר.

א. ממלכתיות – לאורו של הרב קוק זצ"ל

הביטוי המרכזי לשאיפתו של הראי"ה קוק ליצירת מרכזי תורה מסודרים בארץ ישראל, קרם עור וגידים בהקמתה של הרבנות הראשית לישראל. מעבר לסידורים המעשיים ושירותי הדת המסופקים מטעם הרבנות, ראה הרב את הקמתה כביטוי לכבודה של האומה העוסקת באופן ממלכתי בקיומה של היהדות ואינה מותירה נושא זה בידיים פרטיות, וכך התבטא הרב בוועידה לסידור הרבנות הראשית (מאמרי ראי"ה 455):

"הפקוח על ענייני הדת בכל סדרי החיים, ההשוואה בין הדעות בעיירות ובמושבות – כל אלה הדברים צריכים עזרה כללית, באופן שיהיו כל העניינים מתאימים לרוח הכללי של האומה ולכבודה, בין כלפי פנים ובין כלפי חוץ.

ניהולה הממלכתי של מערכת הכשרות ושל שאר התחומים התורניים יוצק תוכן וממד עמוק יותר למהותה הכללית של מדינת ישראל כביתו של העם היהודי לדורותיו, ולא רק כמקלט שבו על כל פרט לדאוג לצורכי היהדות בעצמו"⁴¹. מדברי הרב קוק באותו מעמד אנו למדים שאף הוא היה מודע לכך שהקמתה של הרבנות היא רק תחילת הדרך לחזון המלא של הניהול הממלכתי של ענייני היהדות:

"אין אנו צריכים להתייחס למפעלנו כאל מפעל שיש בידינו לכוננו בצורה מסוימת וגמורה, אלא כאל מפעל שאנו יכולים להתחיל את שתילת הגרעין שלו, באופן שנוכל לקוות שיתפתח עם הזמן."

ב. כבוד התורה והרבנות

הרב קוק עצמו נאלץ להתמודד עם ניסיונות להפר את הבלעדיות לנתינת הכשרות שהוקנתה לרבנות, ועדות ראשונה לכך אנו מוצאים בתחילת דרכו הרבנית בארץ. בשנת תרס"ט, ארבע שנים לאחר שקיבל עליו את עול הרבנות בעיר יפו, הקים אחד הרבנים שחיטה בכשרות פרטית בעיר. בספר אגרות לראי"ה (אגרת נ) מובאת מודעה ועליה חתומים אבות בתי הדין בירושלים, אליהם הצטרפו הגר"ש סלנט, הגר"ח ברלין, והרידב"ז שלחתימתו צירף מכתב נרגש. בדבריהם הם מביעים זעזוע מחילול כבודה של הרבנות במעשה זה:

"נבהלנו ונשתוממו למשמע הדבר הרע הזה, כי יקרה דבר כזה בעיר חשובה מערי ארץ הקודש, ובפרט להעיד נגד רב גדול דפקיע שמיה ה"ה הגאון המפורסם מו"ה אברהם יצחק הכהן קוק שיח', הראב"ד דעה"ק יפו והמושבות, והננו מזהירים לאחינו יראי ה' כי ישמרו לנפשותיהם לבלי הכשל ח"ו וכו', וירחיקו את עצמם ממסיגי גבול..."

במכתב שצרף הרידב"ז לכרוז זה מתאר הוא את הלך הרוחות בירושלים לשמע הדבר: "כי הרבנים הגאונים תקיפי דארעא דישראל בשמעם את הנבלה הנעשתה בישראל בעירכם הק' תחתם ירגזו, ולא האמינו בתחילה למשמע אונם... ונגמר בדעתם לבא באזהרה רבה זו, וזהו רק ההתחלה והיה אם חלילה וחלילה לא תשמעו... ודעתם לעמוד בפרץ עם מסירות נפש ממש, ולעורר את כל ישראל בקודש ובחול, לתושבים ועוברי אורח, ואת כל חכמי ישראל... כי זה לא דבר פרטי הוא, כי אם הנוגע לכללות כל ישראל." מחמת חומרת המעשה הורה הרידב"ז להתייחס אל הבשר הנשחט בשחיטה האלטרנטיבית כבשר טריפה גמור, ואף חייב להגעיל את הכלים של מי שהשתמש בו.

ג. אחדות לאומית

בתקופה מאוחרת יותר, בשנת תרפ"ד, בשבתו על כיסא הרבנות הראשית לישראל, נאלץ הרב קוק לטפל בעצמו בדרישתם של נציגי אגודת ישראל להקים משחטה המושגחת על ידם בלא אישור מהרבנות הראשית. במכתבו למושל (הובא בספר הרבנות הראשית לארץ ישראל עמ' 196) הוא מציין שהבלעדיות הנתונה לרב המקום על נתינת ההכשר מקובלת גם בקהילות בחו"ל, וגם באותם המקומות שבחו"ל שבהם נמצאים עיקרי החברים של אגודת ישראל, לא עלה על דעתם כלל לייסד להם שחיטה בפני עצמם ולהעיד פניהם ולומר שמטעמים מצפוניים מונעים בעדם מלסמוך על השחיטה של הרבנים והשוחטים'...

בהמשך מכתבו מעגן הרב קוק את ההכרח שבבסיס הטלת עול הכשרות על כתפי הרבנות:

"ודבר זה הוא הגיון מקובל בכל הארצות ובכל המדינות, שבשעה שיחיד או חברה באים לדרוש דרישות בשם הדת או המצפון, ובנגוע הדבר אל החיים ואל הסדרים הציבוריים, תמיד שואלת הממשלה את פי ראש הדת המדוברת, ורק דעתו מכרעת אם הדרישה מבוססת ואם יש לה מקום עפ"י הדת או לא..."

ובתור ראשות הדת, חוזרים אנו ומבטיחים להוד מעלתו עוד פעם ועוד פעם, שמצד הדת ומצד המצפון לכל ניבוי ולכל דקדוקין, לכל מנהגיו ולכל חומרותיו שבעולם – אין להם שום טעם שבעולם שינמק ושיבסס ושרק גם יצדיק את דרישתם להפריד את השחיטה בירושלים. ואדרבא, בשים לב להרס שיצא ע"י הפרוד הזה להכשרות בכללה, דתוה"ק, כפי שהיא מובעת לנו בתוה"ק לכל מפרשיה ומבאריה, והמצפון היהודי הטהור מתקוממים וקוראים מרה נגד הפרצה של מין פרוד כזה."

דברים דומים בדבר נחיצותה של מערכת הכשרות של הרבנות לאחדותו של עם ישראל, פרסם הראשון לציון הרב מרדכי אליהו זצ"ל (חוברת 70 שנה לרה"ר עמ' 16):

"אם חס וחלילה לא היתה קמה הרבנות הראשית, היינו עדים לארבע מאות חתימות של רבנים המכשירים מוצר מסוים, כי כל רב לא היה מקבל הכשר של רב שני, ועתה אנו עדים לכך כי הרבנות ירושלים למשל מקבלת הכשרי הרבנות תל אביב, וכן רבנות חיפה מקבלת הכשרי הרבנות בירושלים וכו' – 'תורה אחת, ולא שתי תורות!'"

תופעת ריבוי גופי הכשרות הפרטיים הינה תופעה חדשה שלא הייתה קיימת בכל הדורות, והיא אינה מתאימה לייסודם של חיי עם בריאים הנשענים על מערכת הוראה מרכזית המקובלת על הכל. מאחר שגופי הכשרות הללו קמו כמענה לצורך ברמת כשרות אמינה ומהודרת יותר ממה שמציעה הרבנות הראשית לישראל, כאשר נצליח לשכלל ולשפר את מערך הכשרות, נוכל ברבות הימים להרחיב את המעגלים של אלו הצורכים את הכשרות הממלכתית, עד לייתור הצורך בפעילותם של הבד"צים הפרטיים^[5].

ד. מחויבות כלל ישראלית

מעת הקמתה של הרבנות הראשית, השתדלה זו לספק את צורכי הדת לכל דורש, בין היה הדבר רווחי, ובין נעשו הדברים ללא מטרת רווח. בתחום הכשרות התבטאה מחויבותה לכלל הציבור בהתאמות של רמת הכשרות לציבורים שונים, כדי שירבו העסקים הכשרים, ובכך יזכה כלל הציבור ברמת כשרות מזערית לכל הפחות.

מסירת הכשרות בידי גופים פרטיים רווחיים, שכלכלתם תלויה בכדאיות נתינת הכשרות, עלולה להפחית את כמות העסקים הכשרים באופן דרסטי. לדוגמה: עסקים באזורים בודדים, ששליחת משגיח שיפקח על רמת הכשרות באיזור אינה רווחית – יוותרו ללא כשרות. כמו כן, כדי להגן על שמן הטוב, מערכות כשרות רבות לא תהיינה מעוניינות לספק לעסקים רמת כשרות נמוכה גם כאשר האלטרנטיבה תהיה מכירת טרפות ונבלות. חששות אלו אינם קשורים רק בשאיפה להציל יהודים רבים ככל האפשר מאיסורים, אלא נוגעים בליבת צביונה ודמותה של מדינת ישראל כמדינה יהודית, שבה היהדות אינה רק דאגה של פרטים לעתידם הרוחני, כי אם תנועה לאומית המשמשת כ'יסוד כיסא ה' בעולם'. וכך כתב הגר"י אריאל בשו"ת 'באהלה של תורה' (ח"ה סי' ה', עמ' 78) בהקשר לשאלה מהו מהדרין בשחיטת עופות:

הרושם שנוצר שכביכול אלו מהדרין ואלו אינם מהדרין, כשהאמת היא שאלו ואלו מהדרין, אלא שאלו מהדרין ליחידים ואלו מהדרין ומצילים את כלל ישראל מאיסורי תורה ממש. ואם כבר נגזרה גזירת הפיצול הגוזר את בית ישראל לגזרים היה מקום לפחות לחלוקת עבודה מתואמת, חלק ידאגו לנורמה הבסיסית של כלל ישראל וחלק לנורמה המהודרת, ובין שניהם ישררו אהבה ואחוה שלום ורעות ללא קנאה ותחרות, כי שניהם רואים את עצמם שלוחי דרחמנא של מצות התורה קדושים תהיו.

ה. נקודות תורפה בהצעת ההפרטה

מעבר לכל הנקודות העקרוניות שהזכרנו עד כה, מומחי הכשרות העוסקים בכך תדיר סוברים שאמנם מדיניות ההפרטה הכללית נוחלת הצלחה בתחומים אחרים, בין בנתינת השירות שהיא מביאה עימה בין ביעילותה הכלכלית, והחלתה גם על מערכת הכשרות קוסמת לרבים, אך למען האמת היא טומנת בחובה נקודות תורפה רבות, ומשום כך היא אינה מתאימה למבנה הנדרש של מערכת הכשרות. בין הנקודות הרבות ניתן למנות:

1. **שקיפות ונגישות** – בתחומים אחרים, כדי להתחרות על ליבם של הצרכנים, מנגישים הגופים השונים את היתרונות שהם מספקים בשירותם. לעומתם, עולם הכשרות מורכב מפרטים רבים הדורשים לימוד רב ומסובך הרבה יותר, ומשום כך ככל שיתרבו גופי הכשרות, כך ירבו הניואנסים הדקים שבין הנהלים השונים, ובה בעת תצומצם הבנתו של הצרכן הפשוט בעולם זה, ובהתאם גם הכבוד שהוא רוחש למערכת.
2. **אי אחידות** – לעומת תחומים אחרים שבהם בעת ההפרטה מציבה המדינה קריטריונים מספר שבהם צריכים הזכיינים לעמוד, גופי הכשרות מונהגים על ידי סמכויות הלכתיות שונות, ולכל אחד מהם דעה והנהגות משלו. נוהלי כשרות שונים באזורי הארץ אינם מוסיפים כבוד ואמינות למערכת הכשרות, והאבסורד ניכר בפרט כאשר רשתות הפועלות באזורים שונים נדרשות לרכישת מוצרים שונים תחת השגחות שונות לכל סניף בנפרד. מצב זה גורם לפקפוק בצורך האמיתי בנהלים ובסייגים שנוקטת מערכת הכשרות^[6]. כמו כן נוצר מצב שעל הצרכן לברר מהם הנהלים המקומיים בכל מוצר ובכל בית עסק שבו בכוונתו לסעוד, כדי לדעת אם הם מתאימים למנהגו ולפסיקת רבותיו.
3. **יוקר המחיה** – להבדיל מטענות שונות, מבדיקה של צוות מקצועי שמונה מטעם משרד האוצר עלה כי רק 0.06% מיוקר המחיה בישראל מושפע מ'מונופול' הרבנות הראשית לישראל^[7].

לעומת תחומים אחרים שבהם לאחר ההפרטה על הצרכן לבחור בשירותיו של אחד מן הזכיינים, ומתוך כך היא גורמת לתחרות ולהורדת מחירים, בתחום הכשרות תגרום ההפרטה פעולה הפוכה, משום שכאשר יהיה השוק רווי בגופי כשרות מגזריים, בלא כשרות בסיסית המקובלת על הציבור הרחב, יזדקק כל בעל עסק לשלם לכשרויות שונות כדי להרוויח מגזרים שונים ככל האפשר, ובכך יעלו מחיריהם של המוצרים בפועל.

4. **יעילות** – לעומת תחומים אחרים שבהם התחרות על ליבו של הצרכן מלווה ביעילות גדולה יותר של המערכת, מערכות הכשרות לרוב אינן באות במגע ישיר עם הצרכן הפרטי, כך שכדי להרוויח עליהן למלא את שביעות רצונו של בעל העסק ולא של הצרכן. נטייתם של בעלי העסקים להתעניין פחות בהשגחה הדוקה ובנהלים מחמירים, כך שכדי להרוויח יתחרו גופי הכשרות בהקלה על בעלי העסקים, דבר שיוביל דווקא לירידה ברמת הכשרות ולא לעלייה ביעילותה.

5. **אכיפה** – פעולת ההפרטה גורמת להעברת הכוח מידי נותן השירות לידי הצרכן, משום שנותן השירות מודע לכך שהצרכן עלול לעבור בכל רגע אל המתחרים, ובכדי שישאר עמו עליו לספק את השירות לשביעות רצונו. בתחום הכשרות מצב זה יוביל לפגיעה חמורה ביכולת אכיפת נוהלי הכשרות. אם בשעה שהרבנות הראשית היא היחידה המוסמכת לתת כשרות, מרחף מעל בעל העסק האיום בהסרת הכשרות ופרסומו, הכרוך בפגיעה כלכלית. כאשר בשוק יהיו גופי כשרות רבים הרשאים לספק שירותי השגחה, מקל האיום יעבור לידי של בעל העסק, שידע תמיד שביכולתו לקבל כשרות ממערכת אחרת אם לא ימצאו מעשיו חן בעיני נותן הכשרות.

6. **כשרות לשם שמיים** – לעומת תחומים אחרים שבהם ניתן למדוד את טיב השירות במוצר המוגמר, בתחום הכשרות הדרך חשובה והיא חייבת להיות מלווה בראת שמיים גדולה. קשה מאוד לצפות מגוף כלכלי, שכל תוספת של עסק המושגח על ידיו מגדילה את רווחיו, לעמוד על חומות הדת גם כאשר הדבר לא יהיה רווחי לו. האם כאשר יעמוד גוף כזה בפני פרשת דרכים, שבעטיה הוא עלול להפסיד עסקים רבים (לדוגמה: חומר גלם חדש זול שיש ספק בכשרותו), שיקוליו יהיו מורכבים אך ורק משיקולים הלכתיים וציבוריים טהורים? ברוח זו, הפרטת מערכות הכשרות תפתח את השער בפני גופים פלורליסטיים ורפורמיים שטובתה של הכשרות אינה עומדת בראש מעייניהם. גופים אלו מבינים זאת כבר היום, ולכן הם מובילים כעת את המאבק והדרישה להפרטת הכשרות.

7. **קיטוב הכשרות** – לעומת תחומים אחרים שבהם ההפרטה מובילה לתחרות בריאה במשק, במערכת הכשרות ישנם שני קטבים שלגביהם התחרות עלולה להיות הרסנית. מן העבר האחד עומדים עסקים הפונים לציבור המסורתי שלגביו תעודת כשרות כלשהי מספיקה. גופי כשרות שינסו לפנות לעסקים אלו יתחרו ביניהם בהורדת רמת הכשרות ושימוש בקולות ודחקים שונים, שספק אם ראוי להשתמש בהם כנוהל ציבורי. מן העבר השני עומדים עסקים הפונים לציבור המחמיר. כדי להתחרות על עסקים אלו ינסו גופי הכשרות למתג את עצמם כ'מהדרין', זאת תוך שימוש בחומרות והידורים שונים, שספק אם הם באמת נצרכים מבחינה הלכתית.

קיטוב זה יוביל ישירות גם לקיטוב האומה, כאשר פערי הכשרות בין המחמיר למקל לא יהיו ניתנים לגישור לשם מפגש משותף. מצד המחמירים יתרבו השאלות על הלגיטימיות של הקולות שבהן נוקטות מערכות הכשרות המקלות, (שיתבטאו לדוגמה בהיתר להשתמש בכליהם של המקלים והצורך להגעילם). וגם מצד המקלים כאשר יהיו מעוניינים לצרוך רמת כשרות גבוהה כדי לאפשר את המפגש המשותף, יתעורר קושי להבחין ולהכריע בין רמתן של מערכות הכשרות השונות והתאמתן לרמת הכשרות שהמתארח נוהג בה.

8. **מעקב ופיקוח** – בתחומים אחרים על זכייני ההפרטה לעמוד בכמה קריטריונים מוגדרים מראש, שעל יישומן בפועל מפקחת המדינה, ולעת הצורך באפשרותה לשלול את רשיונם. לעומתם, מערכת הכשרות הינה מערכת דינמית שמתחדשת כל העת במוצרים וחומרי עזר חדשים מכל העולם; מכשירי חשמל מתחדשים לשימוש המטבח, ושאלות כשרות מורכבות מתעוררות בכל עת. במערכת זו ישנו קושי גדול לקיומו של מעקב הדוק על התנהלותם התקינה של גופי הכשרות השונים בכל הנושאים הללו. נקודה נוספת שמקשה על הפיקוח היא העובדה שלעומת ההפרטות השונות שבהן ניתן הזיכיון לזכיינים יחידים, מערכת הכשרות תידרש להתמודד עם עשרות גופי כשרות המייצגים מגזרים ותתי מגזרים שונים.

1. הפתרון – נטילת אחריות לאומית

האם חלק גדול מהבעיות שהזכרנו עד כה אינן קיימות במידה זו או אחרת גם כיום? לצערנו לא ניתן לשלול זאת, ואהבתנו אל כשרותה של הרבנות הראשית 'לא תסמא את עינינו מלראות את מומיה'^[8] אך לאור כל מה שהוזכר עד כה, הצעתנו היא להימנע מלשפוך את התינוק עם המים, ולהתמקד בבניין נכון של מערכת הכשרות הממלכתית. ביסוד הצלחתה של כל תוכנית שתוצג עומדת קודם כל נטילת האחריות הלאומית על מערך הכשרות, הכרה ממלכתית בצורך בסיפוק כשרות נאותה לאזרחי מדינת ישראל, תוך הכרה בערכה, ומתוך כך מוכנות להשקיע על מנת שהתוכנית תצלח. מתוך הכרה זו על מדינת ישראל להקים 'תאגיד כשרות ממלכתי' שינהל את מערכת הכשרות בכלל חלקי הארץ באופן אחיד. בבסיסה של מערכת זו יעמדו העקרונות הבאים:

א. מקצועיות - תחום תעשיית המזון מתפתח ועובר שינויים רבים כל העת. יש צורך חיוני לשמור ולהעמיק את הידע והמידע המקצועי של כלל העוסקים בתחום, באמצעות ימי עיון מרוכזים ופיתוח אמצעי תקשורת לעדכונים שוטפים.

ב. נוהלי כשרות אחידים – כל המערכת הממלכתית תעבוד על פי נהלים אחידים וברורים ובחלוקה קבועה לרמות כשרות שונות. בכך יימנעו פערי כשרות בין האזורים השונים, והצרכן יוכל לבחור בקלות את רמת הכשרות שבה הוא נהג^[9]. כלל הנהלים והתנהלותה של מערכת הכשרות יהיו נגישים ושקופים לכל שואל, הן באמצעות האינטרנט והן באמצעות גוף מבקר חיצוני. ועדת רבנים ארצית תתאים את הנהלים לרמות הכשרות השונות ותתמודד עם שאלות הלכתיות חדשות שיעלו מן השטח. מאידך גיסא יינתן מקום לשיקולים הלכתיים של רב העיר בעירו, ושיתופו במהלך חיזוקו של מערך הכשרות בעיר^[10].

ג. הפרדת הקשר בין משגיח למושגח – לא יתקיימו קשרי עובד-מעביד בין המשגיח לבית העסק המושגח. יוקם גוף ממשלתי שינהל את מערכת הכשרות הארצית ואת העסקת המשגיחים. במסגרת זאת יוסדרו תנאים סוציאליים ושכר משגיח ע"פ תקנות הרבנות הראשית לישראל, וייבנו מתווה התקדמות ודירוג שכר בהתאם. הגוף ינוהל כמערכת סגורה שתתוקצב מהאגרות ומגביית דמי המשגיח, ללא צורך בתקציב מיוחד מהאוצר.

ד. מערך ביקורת חיצוני – במסגרת הגוף המנהל תוקם יחידת בקרה חיצונית שתגיש דוחות רבעוניים לשיפור המערכת ולשדרוגה, בין היתר על בסיס פניות הציבור.

ה. אכיפה – בעל עסק שיעבור על נוהלי הכשרות עד כדי פגיעה בהלכות הכשרות יעבור שימוע. גובה הקנס שיושת עליו ייקבע בשימוע, וכן תישלל ממנו תעודת הכשרות למשך שנה. הקנס לבתי עסק שיעברו על חוק הונאה בכשרות יוגדל. למניעת לזות שפתיים, ההכנסות מהקנסות יועברו ישירות לקופת האוצר.

1. מערכות הכשרות הפרטיות תפעלנה רק באישור הרבנות הראשית לישראל ותהיינה נתונות לפיקוחה ולמרותה. כמו כן תיגבה מהן אגרה לגוף המנהל. במסגרת הסדרת מעמדן יישקל האופן שבו יותר פרסומן.

2. פיקוח בחו"ל – הגוף המנהל יפעיל מערך פיקוח בחו"ל למוצרי יבוא.

אין חולק על כך שהמערכת הקיימת טעונה שיידוד מערכות ושיפור מבני, אולם כתלמידיו של הראי"ה קוק זצ"ל, הנאמנים לדרכו, חפצים אנו במימוש תוכניתו הגדולה בהקמת הרבנות הראשית לישראל – לאחד את הכוחות התורניים שבעם ישראל וליצור גוף הלכתי ממלכתי מטעם מדינת ישראל. ההצעה להפריט את הכשרות טומנת בחובה סכנות גדולות – חוסר שליטה מוחלט במערכות הכשרות, חדירה של מערכות כשרות שאינן לרוח התורה, ואף מתנגדות לה, תחרותיות שתגרום לכפל רב של כשרויות, להעלאת מחירי המזון ולריבוי מחלוקות ופילוג בישראל. לעומת זאת כאשר נצליח לשקם את מערכת הכשרות הממלכתית ולחזק את מהימנותה – נוכל למנוע את הסכנות הללו, ואולי אף ברבות הימים להרחיב את המעגלים של אלו הצורכים את הכשרות של הרבנות הראשית לקהילות נוספות, עד לייתור הצורך בפעילותם של הבד"צים הפרטיים.

אי לכך יש להקים גוף כשרות ממלכתי שיאגד בתוכו את טובי המומחים בתחום ויהיה הגוף המקצועי הטוב ביותר בתחום.

[1] עדויות קדומות יותר לכך נוכל למצוא בפנקס בית הדין של קושטא עמ' 41 ואילך.

[2] חוק מחדש גמדי אל אחירה, 1327, בדיסטור המדינה, שעריה החדשה, חלק 1 דף 353.

[3] <https://www.inn.co.il/News/News.aspx/322524>

[4] דברים דומים נכתבו על ידי הראשון לציון הרב אליהו בקשי דורון בספר הרבנות הראשית לישראל, עמ' 16: 'יש קהילות נפרדות מסמכים להם רב הקרוב ללבם, ומקיימות מערכות כשרות נפרדות וכדומה. תופעה זו מחלישה את מעמדה המרכזי של הרבנות הראשית'.

[5] אין ספק שכעת נראה שמדובר בחזון רחוק כל כך שקשה בכלל להעלותו על הדעת, משום שסביב כל גוף כשרות נוצרו פלגים וקהילות שמאמינות ותומכות בו. עם כל זה בתהליך של שנים יכולה הרבנות הראשית לקנות מחדש את אמון הציבור, ולאחר שזה נקנה יכרסמו לאיטם הספקות בקרב צרכני הכשרות הפרטית, האם באמת שווה לשלם את תוספת המחיר כאשר ניתן לקבל מוצר ברמה זהה במחיר נמוך יותר? ובסופו של דבר יובילו ספקות אלו לייתור פעילותן של מערכות הכשרות הפרטיות, ושיבת ימינו כקדם שרב המקום לבדו היה הממונה על נתינת הכשרות בעיר.

[6] לדוגמה: כאשר אחת מהרבנויות האזוריות החליטה ליישם את הנחיות הרבנות הראשית שלא לאשר שימוש בקלחי תירס מחמת נגיעותם הרבה, התקוממו בעלי העסקים על כך שבאזורים אחרים הדבר מאושר. כך נתפסת ההלכה כאוסף חומרות חסרות בסיס שנועדו להקשות על בעלי העסקים ולהכפיף אותם למרותה של הרבנות הראשית לישראל.

[7] השגות על ניתוחיו של הדו"ח שהעצים את עלויות הכשרות מעבר למשוער פורסמו בחוברת 'כשרות לישראל' מטעם ארגון חותם בשיתוף עמותת כשרות.

יש להוסיף שסל הקניות הזול לא קשור בהכרח לכשרות המזון. כך למשל מבדיקת אתר גלובס עולה כי רשת טיב טעם, הידועה במכירת מזון לא כשר באופן מוצהר, מוכרת סל מזון הגבוה ב-40% מסל מזון ברשת מזון כשרה. קישור לכתבה:

<http://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1000991509>

[8] על פי אורות ישראל ד, ג.

[9] ברעיון זה תמך ביותר הגר"י אריאל, בכתבה זו:

<https://www.inn.co.il/News/News.aspx/322524>

[10] ועי' במש"כ הגר"י אריאל בהמשך התשובה שהזכרנו (באהלה של תורה ה, עמ' 84): 'המהדר באכילת עופות חייב לדעת את הנושאים שבהם הוא מעוניין להדר ואת המציאות הקיימת בכל משחטה ומשחטה כינויים כגון מהדרין חלק וכדו' אינם אומרים דבר חייבים לוודא ולבדוק מה עשו בפועל במשחטה ומכאן פניה לרבנות הראשית לתנובה לבד"צים ולכל נותני הכשרות לקבוע קריטריון אחיד או לדרוש פירוט מדויק על כל שקית ושקית כמקובל כיום במוצרי מזון בעולם'.

הצורך בהשגחת כשרות ונאמנות

הרב יצחק דביר - מרבני ארגון כושרות

הקדמה

לעומת הלכות רבות שבהן כללי ההכרעה כתובים וברורים, בדיני כשרות עושים רבים דין לעצמם: לעתים מחמירים לכתחילה לאכול דווקא מאכלים המושגחים בהשגחה מסוימת, אך בשעת הצורך מקלים לעצמם לאכול גם מהמושגחים בהשגחות אחרות; לעתים מבררים עם המשגיח על טיב הכשרות, ולעתים מסתפקים באמירתו של בעל הבית. התשתית ההלכתית העומדת בבסיס ההכרעות האישיות הנ"ל מסתמכת על הכלל שבידינו ש'עד אחד נאמן באיסורים'. כלל זה נתפס על ידי רבים כאישור הלכתי כביכול לסמוך על כל גוף או אדם המעיד שהמאכל הוא כשר, וממילא כל הקפדה על כשרות מסוימת או בירור הכשרות עם המשגיח – אינם אלא כהידור שניתן להקל בו בשעת הצורך ולעמוד על שורת הדין.

אמנם למען האמת דיני הנאמנות בכשרות מורכבים יותר, ובמהלך הדורות נכתבו מאות תשובות של הראשונים המבררות ונותנות כללים מסודרים ומחייבים מתי אפשר לסמוך על נאמנותו של המעיד על כשרות המאכל.

א. הצורך בהשגחת כשרות היצונית

1. מקור נאמנותו של בעל העסק

ממקורות רבים מוכח ש'עד אחד נאמן באיסורים'^[1] ואין צריך לשם כך עדות של שני עדים. מדברי הגמרא ביבמות מוכח שדין זה נאמר מסברא,^[2] וכלשון רש"י (שם):

"ודאי פשיטא לן דסמכי עליה כל זמן שלא נחשד דאי לא הכי אין לך אדם אוכל משל חברו ואין לך אדם סומך על בני ביתו."^[3]

וכן הובא בשם הירושלמי 'שאם אי אתה אומר כן אין לך מתאכסן אצל חברו'.^[4] התוספות^[5] לעומת זאת הבינו שהדבר נלמד במפורש מן התורה, שכתבה 'וספרה לה', ונאמנת אישה לומר לבעלה מתי היא טמאה ומתי היא טהורה. גם אדם שאינו נאמן לעדות בבית דין (כגון רשע, קרוב או נוגע), הרי הוא נאמן באיסורים, משום שאינו זקוקים בזה לגדרי עדות.^[6] לכן כתב הרמב"ם (הל' שחיטה פ"י הי"ד):

"כל טבח שהוא יודע הטריפות האלו והרי הוא בחזקת כשרות מותר לו לשחוט ולבדוק לעצמו ולמכור ואין בזה חשש, שעד אחד נאמן באיסורין בין יש לו הנייה בעדותו בין אין לו הנייה בעדותו..."^[7]

אם כן, סתם אדם נאמן על דבריו אפילו כאשר יש לו טובת הנאה מכך, ואינו חוששים שמא שיקר כדי להרוויח. לפי זה לכאורה יהיה כל בעל עסק (שומר מצוות, כדלהלן) נאמן על ממכרו, ואין צורך בהעמדת השגחת כשרות על גביו.

2. האם כל בעל עסק נאמן

במהלך הדורות מצאנו כמה מקרים שבהם חכמים ראו שמצב הכשרות פרוץ, והפקיעו את נאמנותם של אנשים שאינם מוחזקים בכשרות. הדוגמה הראשונה לכך היא שחכמים גזרו שרק אנשים שהוחזקו כנאמנים יאמנו על הפרשת תרומות ומעשרות, אך עמי ארצות אינם נאמנים גם כאשר מעידים שהפרישו תרומות ומעשרות. הטעם לגזרה זו מובא בגמרא במסכת סוטה (מח ע"ב):

"לפי ששלח בכל גבול ישראל וראה שאין מפרישין אלא תרומה גדולה בלבד... עמד והתקין להם: הלוקח פירות מעם הארץ יפריש מהן מעשר ראשון ומעשר שני..."

בגמרא בעבודה זרה (לט ע"ב) מובאת גזרה נוספת:

"אין לוקחין ימ"ח מח"ג (אלו ראשי תיבות של המוצרים דלהלן) בסוריא. לא יין ולא מורייס ולא חלב ולא

מלח סלקונדרית ולא חילתית ולא גבינה אלא מן המומחה.

רבים מן הראשונים^[8] הבינו שגמרא זו מדברת על גזרה מקומית שנגזרה על חנווני סוריא, שהיו רגלים למכור מאכלי איסור, והפקיעו מהם חכמים את נאמנותם, אך למוכרים במקומות אחרים יש להאמין כל עוד לא הוחזקו כחשודים בוודאות. לעומת זאת הרמב"ם (הל' מאכא"ס פי"א הכ"ה) הבין שהגמרא מחדשת גזרה כללית המפקיעה את נאמנותם של כל המוכרים שלא הוחזקו בכשרות, וזו לשונו: "בזמן שהיתה ארץ ישראל כולה לישראל היו לוקחין היין מכל אדם מישראל ואין חוששין לו, ובחוצה לארץ לא היו לוקחין אלא מאדם שהוחזק בכשרות, ובזמן הזה אין לוקחין יין בכל מקום אלא מאדם שהוחזק בכשרות..."

בטעמו של הרמב"ם נחלקו הפוסקים:

- (1) מה'חתם סופר'^[9] משמע שאחר החורבן הייתה 'ירידת הדורות', וכבר אי אפשר לומר שמסתמא כולם נאמנים, אלא רק מי שהוחזק כנאמן.^[10]
- (2) ב'ערוך השלחן' (יו"ד סי' קיט סעי'ד) כתב:

"וטעמו של הרמב"ם נראה דאע"ג דהתורה האמינתו לכל אחד מישראל על האיסורים מ"מ חנוני קבוע שמוכר תמיד בכל עת ובכל שעה שאני דהוא מורה התירא."

לדבריו, חכמים ראו שנפרצה נאמנות המוכרים המתעסקים במכירת המוצרים ומעידים על כשרותם כל היום, ולבם גס בנושא הכשרות, ולכן גזרו לקנות ממוכרים שהוחזקו בנאמנות בלבד.

- (3) הנצי"ב מוולאזין מסביר בשו"ת 'משיב דבר' (ח"ב סי' ז) שחכמים הבדילו בין אחריות על כשרות פרטית לאחריות על כשרות של מערכת ציבורית:

"ומזה הטעם כתב הגהת הרמ"א (סי' קי"ט ס"א) בשם הרמב"ם דאין קונין יין וכדומה ממי שאינו מוחזק בכשרות אף ע"ג שמותר לאכול בביתו מכל מקום ברבים בעינין שיהא מוחזק בכשרות, מטעם שלא רבים יחכמו לדקדק אחריו אם יאה דבר שיהא מקום לחשוד."

למעשה כתב ה'שלחן ערוך' (יו"ד סי' קיט סעי' א): 'החשוד לאכול דברים האסורים ... אין לסמוך עליו בהם'. רבים^[11] הבינו מכך שדווקא על 'החשוד' אין לסמוך, והוא אינו פוסק כרמב"ם שאין לקנות מכל אדם עד שתוחזק נאמנותו.^[12] לעומת זאת הרמ"א העיר על ה'שלחן ערוך' וכתב:

"וי"א אפילו ממי שאינו חשוד, רק שאין מכירין אותו שהוא מוחזק בכשרות, אסור לקנות ממנו יין או שאר דברים^[13] שיש לחוש לאיסור."

הרמ"א אמנם הביא את דברי הרמב"ם רק כ"ש אומרים' (ובדרכי משה כתב שהמנהג אינו כדבריו^[14]), אך למעשה הבינו רוב הפוסקים שכך פסק למעשה^[15], ואין לסמוך אלא על אדם המוחזק בכשרות.

בערוך השלחן (יו"ד סי' קיט סעי' א) הסביר מהם הקריטריונים לאדם המוחזק בכשרות:

"אין הכוונה שיהיה ירא אלהים מרבים או חסיד וצדיק, אלא כל שמתנהג ע"פ דת ישראל מניח טלית ותפילין ומתפלל ג' פעמים בכל יום ונוטל ידיו לאכילה ומנהיג את בני ביתו בכשרות דת תורתנו הקדושה זה נקרא מוחזק בכשרות..."

וב'שלחן ערוך הרב' (הלכות שחיטה סי' א סעי' ב) כתב:

"צריך לדרוש ולחקור עליו אם הוא אדם כשר ודרכיו מתוקנים ויראת ה' על פניו וגם שיהיה יודע ללמוד ולהבין בעצמו בגמרא ובפרש"י שאז יש לו לב להזהר כמו שאמרו רז"ל אין בור ירא חטא ואיכא מאן דאמר בגמרא שאם קרא ושנה ולא שמש תלמידי חכמים דהיינו למוד הגמרא הרי זה בור."

3. הצורך במשגיח לכל הדעות

על פי האמור, לכאורה נתון הצורך בהשגחת כשרות חיצונית במחלוקת הפוסקים: לשיטת הרמ"א אין אפשרות לקנות מבעל עסק כאשר לא מכירים באופן אישי שהוא מוחזק כנאמן (מובן שלא מספיק לראות שיש לו כיפה על הראש, אלא צריך להכיר שמתנהג ומחנך עפ"י דת ישראל), ולכן צריך להעמיד על גביו משגיח כשרות שנבדק ונאמן בכך. לעומת זאת לדעת ה'שלחן ערוך' לכאורה אין צורך במשגיח כשרות, ובעל העסק עצמו נאמן על ממכרו (כאשר הוא אינו חשוד על אכילת מאכלים שאינם כשרים בעצמו^[16]).

אלא שלמעשה לכל הדעות ישנם כמה סייגים המחייבים השגחת כשרות חיצונית:

- (1) הרדב"ז^[17] הקשה לדעת הסומכים על נאמנות כל אדם, מדוע גזרו חכמים שלא יהיו עמי הארץ נאמנים על תרומות ומעשרות, ותיירץ:

"שלא נחשדו עמי הארץ למכור אלא דבר שהם חושבין שהוא מותר, כגון דמאי אבל דבר שהוא אסור לכל מן הדין לא נחשדו עליו.^[18] כשרות בבית עסק היא נושא מסובך הכולל פרטים רבים, המחייבים בקיאות וידע רב, התעדכנות בנבכי הכשרות והתמקצעות בתחום זה. לכן גם לשיטות הסוברות שכל אדם נאמן בכך, יש

לחשוש שהוא אינו משקר במזיד, אלא אינו מודע לכל ההלכות, עדכוני הכשרות והשלכותיהם למעשה, ולכן יש צורך בהעמדת משגיח שלמד והתמקצע בדבר זה.^[19]

(2) הש"ך (ס"ק א) מעיר שה'שלחן ערוך' עצמו פסק בהלכות שחיטה^[20] כדברי הרמב"ם שאין כל אדם נאמן לשחוט אלא רק המוחזק כנאמן. הש"ך מסביר שה'שלחן ערוך' מודה לדברי הרמב"ם לעניין שחיטה משום ש'דיני שחיטות מרובים, ובקל יכול לעשות שהייה או דרסה או שאר פסולים'. לפי דברי הש"ך, בבתי עסק המוכרים בשר ועופות גם לשיטת ה'שלחן ערוך' אין להאמין אלא למי שמוחזק כנאמן, אך מלבד זאת מאחר וגם הכשרות בבתי עסק אחרים מורכבת מפרטי דינים רבים, יש לסמוך על אדם שהוחזק כנאמן בלבד.

(3) ב'ערוך השלחן'^[21] הסביר שה'שלחן ערוך' חייב בשחיטה אדם נאמן דווקא כאשר השוחט הוא שמוכר את הבשר, משום שכאשר מי שהכין את המאכל הוא שמוכר אותו, יש לנו חשש רב שגם אם המאכל אינו כשר הוא ישווק אותו ככשר כדי לא להפסיד פרנסתו, ואילו מה שפסק ה'שלחן ערוך' – שניתן להאמין לכל מוכר, משום שהוא אינו מייצר את הדבר וביכולתו לקנות ולמכור מוצרים כשרים. לשיטתו אם כן גם לשיטת ה'שלחן ערוך', במסעדות, מאפיות וכדומה אין לקנות אלא ממי שהוחזק בכשרות.^[22]

(4) ב'שלחן ערוך הרב'^[23] כתב שהסיבה שהחמיר ה'שלחן ערוך' דווקא כאשר הוא מייצר את הדבר בעצמו, משום שכאשר הדבר מיוצר על ידי אחר יחשוש המוכר להציג את המוצר ככשר אם אינו כזה, שהרי היצרן יודע את האמת ושקרו יכול להתגלות, אך כאשר הוא מייצר את המוצר – כל הנתונים נמצאים בידו והוא אינו חושש לשקר.

(5) הנצי"ב מוולאזין בשו"ת 'משיב דבר' (שם) כתב שגם הראשונים הסוברים שכל אדם נאמן, לא כתבו כן אלא 'במושכר מאיזה יחיד', אבל במערכת קבועה וציבורית גם הם מודים שיש להעמיד השגחה נאמנת שתוודא את הכשרות המוצעת לרבים.

(6) לעתים אין בעל העסק שומר תורה ומצוות, והוא אינו נאמן על הכשרות,^[24] ובמקרים אלו בוודאי יש צורך במשגיח חיצוני גם לשיטת ה'שלחן ערוך'.

בדורות האחרונים נתקבע במנהג ישראל שרב המקום משגיח על כשרות העסק ונאמנותו, וכך מעיד 'ערוך השלחן' (סי' קיט סעי' ט):

"וכן המנהג הפשוט בכל תפוצות ישראל כשאחד שאין מכירים אותו שהוא מוחזק בכשרות הביא יין או גבינה או חמאה או קמח פסח או כרשעות יבשות או בשר מעושן וכיוצא בדברים אלו מביא עימו כתב הכשר מרב היושב על כסא הוראה וביחוד בזמן הזה שרבתה הפריצות והמינות אסור ליקח מאדם שאין מכירים אותו בלא כתב הכשר."

בספר 'בית הלל'^[25] כתב שאפילו מאדם נאמן בכשרות אין לקנות בלא השגחה:

"ומזה יראה שתקנו בפנקס המדינה שלא ליקח שום דבר מאכל או יין אלא אם כן שיש בידו כתוב וחתום מאיזה אב"ד שנעשה בהכשר שקורין 'כשר', ואף אם הוא מחוזק בכשרות, משום לא פלוג..."

כך גם קבעה הכנסת במדינת ישראל בחוק אונאה בכשרות: 'בעל בית אוכל לא יציג בכתב את בית האוכל ככשר, אלא אם כן ניתנה לו תעודת הכשר'.

ב. נאמנות המשגיה

1. יתרון המשגיה על בעל הבית

כאמור לעיל, ישנן כמה סיבות שלא לסמוך על נאמנותו של כל אדם במכירה ציבורית, ולשם כך מעמידים משגיחי כשרות:

- (1) לא כל אדם מוחזק כנאמן.
- (2) מחייבים פיקוח ציבורי על בתי עסק המוכרים לציבור.
- (3) מערכת הכשרות מרובה בפרטים הלכתיים ומעשיים, וצריך אדם שיתמקצע בכך.
- (4) ההקפדה על ההלכה נשחקת כאשר מוכר באופן קבוע.
- (5) ישנו חשש שהשיקולים הכלכליים יגברו על השיקולים ההלכתיים.

לנהלי הרבנות הראשית לישראל מחייבים לעבור מבחני ידע של הרבנות הראשית כדי לקבל תעודת הסמכה לעיסוק כמשגיח כשרות. החומר למבחנים כולל את הידע הנצרך להתמקצעות בהלכות כשרות והיכרות עם עולם הכשרות כיום. במערכות הכשרות של הרבנות מחויבים להקפיד על תנאי זה, וכאשר המערכת פועלת באופן רציני, משגיחים אלו נבחרים ונבדקים בקפידה, והם עוברים השתלמויות מעת לעת כדי להתעדכן בחידושי עולם הכשרות. אמנם לצערנו גם בחלק ממערכות הכשרות של הרבנות לא מקפידים על מבחני הרבנות כתנאי סף לקבלת המשגיח, ומתקבלים לעבודה משגיחים שאינם מתאימים לתפקידם.

במקומות אלו אין יתרון רב בנאמנותו של המשגיח על פני נאמנות בעל העסק. וכפי שכבר הזכיר ב'שלחן ערוך הרב' (הל' שחיטה סי' א סעי' ב):

"ועכשיו שרבו נותני קבלה בלי דרישה וחקירה כל מי שנגע יראת ה' בלבו לא יאכל בשר כי אם משחיטת השוחט שמכירו שהוא אדם כשר וירא שמים או שהוא בעיר שראשיה הם יראי ה' שבוודאי דרשו וחקרו אחריו היטב... וגם ישאל לבני עירו אם אינו רגיל בשכרות או שאר רוע מעללים ואחר יאכל."

2. מתי המשגיח אינו נאמן

אף שהמשגיח נחשב כנאמן יותר מבעל העסק, ישנם מקרים שבהם הוא אינו נאמן:

(1) כאשר הוא מתנהג בצורה חשודה – בגמרא במסכת גיטין (נד ע"ב) מסביר רבא מדוע חכמים לא האמינו למי שאומר שנטמאו פירותיו של חברו: 'כגון דאשכחיה ולא אמר ליה ולא מידי, ולבתר הכי אשכחיה ואמר ליה'. כלומר מכיוון שלא אמר לו את הדבר בפעם הראשונה שפגשו – התערערה נאמנותו. יש ללמוד מכך שגם כאשר על פי המעמד ההלכתי יש לו גדר של 'עד אחד נאמן באיסורים', כאשר הוא מתנהג בצורה מחשידה, כגון משגיח שאינו מוצא את תעודת הכשרות, או שאינו זוכר את רכיבי המוצרים של המטבח וכשרויותיהם – נאמנותו פוקעת.

(2) חשוד – במידה שיצאו על המקום שמועות רעות מבוססות, כגון ביקורות של הרבנות הראשית או של מערכות ביקורת אחרות, אף שהן אינן מגובות בעדות מסודרת, הדבר מטיל את נאמנותו בספק, וכפי שכתב 'ערוך השלחן' (סי' קיט סעי' כ): 'אפילו חשד בעלמא שיצא עליו קול קלא דפסיק או קלא דלא פסיק מקרי חשוד'. על פי ההלכה אסור להאמין לעדותו של חשוד על כשרות המזון, וממילא במקרה כזה אין אדם רשאי לאכול כרצונו ולהטיל את האחריות לפתחו של הרב נותן הכשרות, משום שעל פי כללי ההלכה הוא אינו נאמן. זאת ועוד, לעתים מתבסס שם רע על גוף כשרות שאינו מכשיר את משגיחו, או שהם אינם מבצעים את עבודתם כראוי. כפי שהובא לעיל, ההלכה מייחסת חשיבות לשמועות אלו גם כאשר הן מערערות את נאמנותה של קבוצה מסוימת בלא התייחסות פרטנית לאדם העומד לפנינו. כך ראינו שגזרו חכמים שלא להאמין לחנוונים שבסוריא, לטבחים על ניקור החלב, לעמי ארצות על תרומות ומעשרות, ועוד.

3. כאשר ישנה זיקת ממון

יתרון מרכזי של המשגיח על פני בעל הבית הוא ניתוק החלטות הכשרות מטובתו הכלכלית והעסקית של בית העסק. וכך כתב הגר"מ פיינשטיין (אג"מ יו"ד ח"ד סי' א):

"שעיקר המעלה שהמשיג נוטל שכרו מועד הכשרות ולא מהבעלים, שלכן א"צ להחניף את הבעלים שרוצים רק שיתירו להם הכל, כי ועד הכשרות משלם שכירותם והם הבעלים עליו, ולא בעלי בתי החרושת והחנויות שצריכין השגחה. שלכן עושה המשיג מלאכתו באמונה דאין לו שום צורך להחניף לבעלים."

והועד הכשרות הוא אלו שנמנו מהרבנים דועד הכשרות, שאין לוועד הכשרות שום שכר יותר כשיכשירו משיאסרו.

לצערנו, מלבד בכמה בד"צים' ומעט מערכות כשרות של הרבנות, המשיג אינו מקבל את משכורתו מהמועצה הדתית אלא מבעל המסעדה, דהיינו למשיג ולמעסיק יש זיקה ממונית.

נשאלת השאלה: האם גם כאשר יש זיקה ממונית בין המשיג למעסיק, עדיין אנו רואים במשיג מוחזק בכשרות, או שיתכן שחזקתו מתערערת, שכן אם יעיד שיש בעיית כשרות במזון, יפטרו אותו מעבודתו?

לעיל ראינו שמן הדין אדם נאמן על כשרותם של מאכלים שמוכר, אף על פי שיש לו הנאה ממונית מכך, וכלשון הרמב"ם (הל' שחיטה פ"י הי"ד): 'עד אחד נאמן באיסורין בין יש לו הנייה בעדותו בין אין לו הנייה בעדותו'.^[26] לעומת זאת, המשנה במסכת כתובות (פ"ב מ"ז) מביאה: 'שני אנשים זה אומר כהן אני וזה אומר כהן אני אינן נאמנין', וכן נפסק ב'שלחן ערוך' (אבה"ע סי' ג סעי' א): 'מי שבא בזמן הזה ואמר: כהן אני, אינו נאמן. ואין מעלין אותו לכהונה על פי עצמו, ולא יקרא בתורה ראשון ולא ישא את כפיו.' לכאורה הדבר קשה, מדוע לא יהיה נאמן על עצמו כ'עד אחד'?

הרא"ש^[27] מסביר שהכהן אינו נאמן 'משום דהוי שבח כהונה ורווח מתנות כהונה לו ולזרעו לדורותיו'. יש להבין מכאן שאף שאדם נאמן גם כאשר עדותו מסבה לו הנאה ממונית, כאשר עדותו משפיעה הנאה ממונית גדולה לאורך זמן, הדבר מעורר ספק בנאמנותו. ייתכן שהוא הדין למשיג כשרות שכאשר הוא מסתכסך עם בעל העסק הוא עלול למצוא את עצמו ללא עבודה, ובעדותו הוא מרוויח לעצמו מקום עיסוק לאורך זמן – נאמנותו נפגעת.

בהנחיות הרבנות הראשית לישראל לתנאי העסקת המשיגים נכתב:

"יוגדר בכתב, כי הרבנות איננה המעסיקה את המשיג מבחינה מקצועית אלא אחראית לטיב פיקוחו והשגחתו, ואין סמכות לבעל העסק לפטרו כלל אלא לאחר תיאום מראש עם הרבנות ובכפוף לשמירת כל זכויותיו וחובותיו..."

ייתכן שכאשר עומדים על קיום תנאי זה הבעיה ההלכתית נפתרת, אף על פי שעדיין ישנו טעם לפגם ביכולתו של בעל הבית לעכב את משכורתו של המשיג וכדומה, אך למעשה יישום הנחיה זו באופן העסקת המשיג תלוי ברצינות מערכת הכשרות שבאותה העיר.

4. משיג שאינו נמצא בכל שעות היום

ככל שיתאמץ המשיג על הכשרות לראות בפועל כיצד נעשה כל דבר ועניין, כאשר הוא ממונה על מטבח שמכינים בו כמה מאכלים בו זמנית – הוא לא יוכל להעיד שראה את הכנת המאכל כולו בכשרות, אלא רק שמסתמא בזמן שהיה עסוק בצפייה בהכנת מאכל אחר - לא אירע במאכל השני שהוכן באותו הזמן שום איסור.

נאמנות זו נקבעה במשנה (עבודה זרה פ"ה מ"ד): 'המניח עובד כוכבים בחנות, אף על פי שיצא ונכנס מותר', וכתב הרא"ש (ע"ז פ"א סי' ט) 'ועל זה סומכין להניח הקדירות אצל השפחות כשהולכים לבית הכנסת', וכן פסק ה'שלחן ערוך' (יו"ד סי' קי"ח סעי' י'): 'המניח עובד כוכבים בביתו, ובו דברים שאם הוחלפו יש בהם אפילו איסור תורה, אם הוא יוצא ונכנס... מותר'.^[28]

מאחר שדין זה מבוסס על יראתו של העובד להיתפס על ידי המשיג, מבואר בהלכה שאפילו אם המשיג הולך לזמן רב, אלא שהעובד אינו מודע לכך וחושב שהוא עלול להגיע בכל רגע – אין חוששים לכשרותו של המאכל. אמנם כתב הש"ך (ס"ק לב) שעל כך יש לסמוך בדיעבד בלבד, ולכתחילה לא יעזוב המשיג לזמן רב, גם אם הפועל אינו יודע זאת. כמו כן, פעמים רבות ישנו זמן מה שבו יודעים הפועלים שהמשיג לא יבוא (כגון בעת שיצא מן המפעל וודאי לא יחזור מיד), וכאשר יש חשש לאיסורים שזמן עשייתם קצר, כגון הוספת חומר שאינו כשר לתבשיל – אין אפשרות להעיד שהמאכל כשר,^[29] ולכן כתב ב'אגרות משה' (יו"ד ח"ד סי' א):

"צריך להעמיד שם משיג שיהיה שם, שיוכל להעיד ע"י הזמן שנמצא שם שאין שם שום איסור, שלכן הוא כשר. וא"כ הוא דוקא כשיודע ומכיר כל המקומות בבית החרושת ששייך להניח שם מיני איסור, ובא לשם וראה שליכא שם שום איסור, או אופן אחר כה"ג, שאף החשודים על איסורין לא יוכלו ליתן שם דבר איסור, שאז יוכל להעיד שהוא כשר. היינו שעדותו הוא שלפי הזמן שהיה נמצא שם ולפי ידיעתו היטב את המקום, לא היה שייך במציאות שהבעלים והפועל הממונה לעשיית המאכל והמשיג יערבו שם איזה

דבר איסור.³⁰ למעשה, ברוב הכשרויות שברמת 'מהדרין' משתדלים להקפיד על הימצאותו של המשגיח במהלך כל הבישולים. אמנם בכשרויות ברמה רגילה פעמים רבות סומכים על הימצאותו של המשגיח במקום כמה פעמים ביום בלבד. כאמור, על פי ההלכה הסדר זה אינו אלא בדיעבד, ומלבד זאת פעמים רבות המשגיח מגיע אל המקום בשעות קבועות פחות או יותר (בדרך ל'כולל' וכדומה), והעובדים לומדים להכיר את השעות הללו וכבר אינם יראים שהמשגיח ייכנס בכל רגע.³⁰ לכן כתב ב'אגרות משה' (שם) שכדי להכשיר מקום שאין בו השגחה רציפה, אלא המשגיח 'נכנס ויוצא', צריך משגיח בעל שיעור קומה: "ואיני רואה שיוכלו ליתן הכשר אלא דוקא במשגיח תמידי, ושיוכל לבא בכל עת וליכנס בכל מקום מבית החרושת בלא שום רשות ובלא שום עיכוב. ויהיה המשגיח ירא שמים ואמיץ רוח – באם שלא פתחו לו תיכף יאסור. כי הבעלים וכל הפועלים יחזיקם לחשודים שלא להאמין להם כלל. וידעו הבעלים וכל הממונים וגם הפועלים, שאם יזדמן איזה חשד, יאסור, בלא קבלת שום תירוץ. ויהיה זה כתוב וחתום בכתב חוזה, שיהיה לו כח גם בדיני המדינה. ואם המשגיח הוא איש שאינו חושד באינשי כל כך, אינו ראוי להיות משגיח, וכן אם חסר לו אומץ רוח ותקיפות דעתו אינו ראוי להיות משגיח."

חשוב להדגיש שהיתר השגחה ב'יוצא ונכנס' שייך דווקא כאשר נהלי הכשרות מחודדים וברורים לעובדי המקום, וברור מהו עונשו של החורג מהם, וממילא הם יראים שלא לשמור על הנהלים, אבל אם נהלי הכשרות אינם ברורים לחלוטין, הם אינם יודעים אם מה שהם עושים הוא לא בסדר, וממילא אינם יראים מן המשגיח.

ג. נאמנות מערכת הכשרות

נאמנותה של מערכת הכשרות הממלכתית טובה יותר משל מערכות הכשרות הפרטיות, משום שהמפקחים המקבילים את ההחלטות במערכת הכשרות הממלכתית מקבלים את שכרם באופן ישיר מן המדינה, ואין להם הפסד ממוני בהסרת הכשרות מבית עסק שאינו מתנהל כראוי. לעומת זאת, במערכות הכשרות הפרטיות הסרת כשרות מבית עסק ממעיטה את רווחי מערכת הכשרות, ועלולה לפגוע גם בשכרם של מקבלי ההחלטות. לצערנו כבר שמענו על מקרים שבהם משגיח שהתלונן על המקום שבו הוא משגיח – פוטר על ידי מערכת הכשרות, ובמקומו הביאו משגיח חדש. מסיבה זו ועוד רבות אחרות יש להקפיד שלא לאכול אלא מוצרים המושגחים על ידי מערכת הכשרות של הרבנות הראשית. אלא שלכאורה יש לברר כיצד נאמנות מערכת הכשרות (המפקחים, המזכיר, רב הכשרות וכדומה) להעיד על כשרות המאכל, שהרי הם לא היו במקום בשעת הכנת המאכלים שעליהם נשאלת השאלה, וכיצד יכול המפקח או המזכיר שבמשרד להעיד כי המאכל כשר?

נאמנות זו מתבססת על שלושה עקרונות יסוד וכדלהלן.

1. עד מפי עד

דיני עדות באיסורים אינם כעדות בבית דין,³¹ ולכן אף שבבית דין אין אדם מעיד אלא על מה שראה בעיניו ולא על מה ששמע מפי אחר, נאמר בגמרא (בכורות לו ע"א): 'אין עד מפי עד כשר אלא לעדות האשה, תני אלא לעדות שהאשה כשרה לה בלבד', כעדות באיסורים שגם אישה כשרה לה.³²

על היתר זה מסתמכים פעמים רבות, כאשר המשגיח שבחנות מוודא את כשרותם של המוצרים על פי השגחתם של המשגיחים במפעל וכדומה. כך הוא הדין גם כאשר ישנם שני משגיחים הממונים על אותו בית עסק בשעות שונות, והמשגיח מעיד גם על כשרותם של המוצרים שהוכנו בשעות שהיו באחריותו של המשגיח השני.

גם כוחם של מפקחי הכשרות נובע מעדותם של משגיחי הכשרות בפועל, לכן במידה שמשגיחי הכשרות אינם נאמנים, או כאשר משגיחי הכשרות עצמם מעידים שישנן בעיות בהשגחת הכשרות,³³ אין אדם יכול לסמוך על הרבנים העומדים בראש מערכת הכשרות, שאינם נמצאים במקום ואינם יכולים להעיד על כך.

2. חזקה שליח עושה שליחותו

לא בכל הפעמים שמפקח הכשרות נשאל על כשרותו של מקום מסוים הוא יכול להעיד ששמע בפירוש מפיו של המשגיח שהאוכל באותו היום כשר, אלא פעמים רבות הוא מסתמך על האמון שהוא נותן במשגיח שמן הסתם עושה עבודתו נאמנה.

בכמה מקומות בגמרא (עירובין לא ע"ב ועוד) מובא שהשולח שליח לעשות בעבורו מעשה הלכתי, יכול להתנהל ולסמוך על כך שהשליחות בוצעה, משום ש'חזקה שליח עושה שליחותו'.

בגמרא (שם) נחלקו האמוראים בתוקפה של חזקה זו:

"אמר רב נחמן: בשל תורה אין חזקה שליח עושה שליחותו, בשל סופרים - חזקה שליח עושה שליחותו. ורב ששת אמר: אחד זה ואחד זה חזקה שליח עושה שליחותו."

למעשה נחלקו הפוסקים בהלכה זו (שו"ע יו"ד סי' שלא סעי' לד): 'האומר לשלוחו: צא ותרום לי ... אין חזקתו תרום'. וכתב הרמ"א (שם):

"וי"א דבכה"ג חזקתו תרום, דאמרינן: חזקה שליח עושה שליחותו, אפילו באיסור דאורייתא."

אם כן לשיטת הרמ"א [34] אפשר לסמוך על המשגיח שעושה את עבודתו כראוי והמטבח כשר, אך לשיטת ה'שלחן ערוך' [35] לכאורה אפשר לסמוך על כך רק לגבי איסורים מדרבנן, ולא לגבי איסורי דאורייתא. אמנם כתב 'ערוך השלחן' [36] (חו"מ סי' קפב סעי' ז):

"ויראה לי דאם שכרו בשכר, וכבר קיבל השליח שכרו - סומכין עליו בכל דבר שבידו לעשות בין לקולא בין לחומרא, דבוודאי לא יעבור על איסור גזילה ואלמלי לא עשה שליחותו היה מחזיר לו שכרו."

על פי זה כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ט רלו, ג) שגם לשיטת ה'שלחן ערוך' ניתן לסמוך על כך שמסתמא המשגיח מבצע את עבודתו כראוי, משום שהוא מקבל על כך שכר. [37]

3. נכנס ויוצא

כאמור לעיל, כמעט מן הנמנע שהמשגיח רואה את כל הנעשה בתהליך הכנת המזון, ונאמנותו נשענת על כך שכאשר הפועלים יראים מלעבור על דבריו וחוששים שמא יתפוס אותם בשעת מעשה, המשגיח נאמן גם ב'נכנס ויוצא'. במערכות כשרות הבנויות בצורה נכונה, המשגיח עצמו גם הוא מן המפקח על המשגיחים מטעם מחלקת הכשרות, שעלול לבוא בכל רגע ולבדוק אם הוא עושה את עבודתו נאמנה, וממילא יכול גם המפקח להעיד על עבודתו של המשגיח ועל כשרות המקום.

מובן שהדבר תלוי ברצינותה של מערכת הכשרות, תדירות הבדיקות שמבצע המפקח, האחריות האישית המוטלת על המשגיח לשמירת הכשרות בפועל והעונשים המוטלים על משגיח שאינו עומד בתפקידו.

לכל הדעות ישנו צורך בהעסקת משגיח כשרות חיצוני שיוודא את כשרות המאכלים. ויש קהילות שתיקנו במהלך הדורות שלא לאכול ממאכל שאין עליו השגחת כשרות, גם כאשר בעל העסק מוחזק כאדם נאמן וירא שמים. המשגיח נאמן להעיד על כשרותו של המאכל, למעט במקרים הבאים:

1. כאשר עדותו מחשידה, וניכר מדבריו שספק גדול אם הוא יודע על הנעשה במטבח ומעורב בו.
2. כאשר יצא שם רע על המשגיח או על השגחת הכשרות.
3. כאשר המשגיח מקבל את שכרו מבעל הבית, ויש לפעול לשם כך שמערכות הכשרות יספקו את שכרו של המשגיח בעצמן.

גם מערכת הכשרות נאמנה להעיד על כשרותו של המאכל. אמנם נאמנותה נשענת על נאמנותו של המשגיח, ולכן כאשר נאמנותו נפגמה מאחד מהטעמים לעיל, אין היתר לסמוך על מערכת הכשרות ועל העומדים בראשה.

באופן כללי עלינו לדעת שהאחריות על אכילת מאכלים כשרים מוטלת על כל אדם כלפי עצמו, ובשום אופן אין לנו הרשות להסיר את האחריות מאתנו ולסמוך על אמירתו של אחר כאשר נאמנותו אינה עומדת בכללי ההלכה, או שברור שהוא אינו דובר אמת.

[1]. חולין י ע"ב, גיטין ב ע"ב.

[2]. יבמות פח ע"א: 'אלא סברא היא מידי דהוה אחתיכה ספק של חלב ספק של שומן ואתא עד אחד ואמר ברי לי דשומן הוא דמהימן'.

[3]. רש"י בחולין י ע"ב, אמנם הביא לכך מקור 'דכל יחיד ויחיד האמינתו תורה וזבחת מברקך ומצאנך (דברים יב, כא) ושחט את בן הבקר (ויקרא א, ה) ואכלי כהנים על ידו ולא הזקיכו להעמיד עדים בדבר', אך נראה שזו רק דוגמה להתבססותה של כל התורה על כך שסומכים על נאמנותו, ואינו לימוד מן הפסוקים ממש.

[4]. כך הביאו הרמב"ן, הרשב"א והר"ן בחולין שם, אך בירושלמי שלפנינו אינו נמצא. ועיין בצפנת פענח, הל' מאכא"ס פי"א הכ"ה, שכתב שלפי זה משמע שהתורה לא אמרה שמצד עדות מספיק אדם אחד לאיסורים, אלא משום שאין אפשרות להתנהל אחרת האמינותו, ומאידך גיסא הביא מקומות אחרים שמהם משמע שמצד עדות נאמן, ועיי"ש שהביא נפקא מינות לכך.

[5]. גיטין שם. רבים מן הראשונים דחו לימוד זה, ואף לי בענייני קשה מנין ללימוד מכאן לכל התורה, שאפשר שחידשה תורה לגבי ידה שנאמנת בכך וזהו גדר האיסור, אך אין זו נאמנות כללית בשאר איסורי תורה.

[6]. עיין בחקרי לב, יו"ד סי' קצב, שהאריך בכך, ועי' קצות החשן, סי' מו ס"ק יז, שהסביר שפסול רשע אינו מחשב שמשקר, אלא משום שגזרה התורה שאינו נאמן לעדות, ולענין איסורים אינו צריכים עדות. ועי' בגיליון מהרש"א, לשו"ע סי' קכז ס"ק ג, שהתיר גם בפסול נוגע וכן בשאר קרובים, ועי' בשערי יושר, שער ו פ"ח, שהביא ראיות מראשונים רבים שאין פסול במעיד על עצמו.

[7]. עי' להלן שמצינו מקרים חריגים שכאשר ישנה הנאה אינו נאמן בכך.

[8]. כן דעת רש"י שם, וכן הריטב"א, המאירי, הר"ן והרא"ה שם. וכן דעת הראב"ד, הל' מאכא"ס פי"א הכ"ה.

[9]. שו"ת חתם סופר, אבה"ע סי' קמו.

[10]. כך משמע מדבריו שהשווה זאת לדיני עדויות אחרות. לדבריו קשה שהרי הרמב"ם במפורש כתב שגם בזמננו אדם בתוך ביתו נאמן. בשו"ת יהודה יעלה, ח"ב סי' טז, הבין שמחמת ירדת הדורות אסר הרמב"ם את קניית המוצרים מאדם שאינו נאמן לכתחילה, אך בדיעבד לא בטלה נאמנותו. לדבריו אפשר להסביר את החת"ס שלכן בתוך ביתו נאמן, משום שאין למתארח אפשרות אחרת לקנות ממקום אחר והוי כדיעבד.

[11]. ש"ך שם ס"ק א, הלבוש שם ס"ק א, פר"ח שם ס"ק א.

[12]. אמנם יש שהבינו שאף ה'שלחן ערוך' מודה לדברי הרמב"ם, אלא שהשו"ע מדבר על אכילה בביתו, ובזה גם לשיטת הרמב"ם כל מי שלא הוחזק לחשוד נאמן; חכמת אדם סי' עא סעי' ב, וכן הסכים גם בערוה"ש שם ס"ק ז, ובפרי תואר שם ס"ק א.

[13]. מדברי הרמ"א משמע שנאסרה קניית כל הדברים, ולא רק הדברים שהוזכרו בגמרא, וכן משמע מטעמם של המשיב דבר וערוה"ש דלעיל, וכן משמע מהמג"א, או"ח סי' לח, שהרחיב זאת לענין נאמנות על תפילין. אך הרדב"ז, לרמב"ם שם, כתב שדווקא מוצרים אלו הוחזקו כקלים בעיניהם ונחשדו עליהם, וכן משמע קצת ממרכבת המשנה שם, וכן התוס' יו"ט, דמאי פ"ד מ"ה.

[14]. ולכן בש"ך הבין שלמעשה פסק כראב"ד.

[15]. ט"ז, לשו"ע יו"ד סי' קיט ס"ק א; הגר"א, לשו"ע שם ס"ק יח; פרי תואר, לשו"ע שם ס"ק א, והבין שכן דעת השו"ע ג"כ; ערוה"ש ס"ק ח, חכמת אדם, סי' עא סעי' ב; מג"א או"ח סי' לח ס"ק יג (אך עיין במחצה"ש שם שהבין שהמג"א פסק כש"ך, שרק במקום שדיניו מרובים אסור), וכן במשנ"ב סי' לח ס"ק ד, וכן הבין בשו"ת משיב דבר ח"ב סי' ז.

[16]. שו"ע, יו"ד סי' קיט סעי' א.

[17]. רדב"ז, לרמב"ם הלי מאכלות אסורות פי"א הכ"ה.

[18]. כך תירץ גם בערוה"ש שם ס"ק ב. וכן הסביר בחזו"א, דמאי סי' י ס"ק ו; וכן יישב במטה יהונתן, סי' קיט (הובא באוצר המפרשים), את הקושיה מהשו"ע שבהלכות שחיטה דלהלן.

[19]. ובכל מקרה יש צורך בהעמדת משגיח כדי שיהא נאמן על תרומות ומעשרות, עיין בחזון איש, שביעית י אות ז ואילך שהסתפק מי נחשב כנאמן לענין תרומות ומעשרות בימינו.

[20]. שו"ע, יו"ד סי' א סעי' א.

[21]. ערוך השלחן, סי' א סעי' י.

[22]. בערוה"ש שם הקל גם לדעת הרמ"א באיסורי דאורייתא, שבזה אין לחשוך שימכור לו, ורק כאשר שוחט ומוכר בעצמו יש לחשוך בו. אך בסימן קיט סעי' ט כתב שבימינו בעוונותינו אין לסמוך על סברא זו, שלא מירתתי מאיסורא דאורייתא וגם בזה יש חשש שיכשילו את הרבים.

[23]. שו"ע הרב, הלי שחיטה קו"א סי' ב.

[24]. שו"ע יו"ד סי' קיט סעי' א.

[25]. בית הלל, סוף סי' סה; והעתיקו דבריו בבית לחם יהודה, סי' קיט ס"ק א, ובדרכי"ט ס"ק ז.

[26]. במשנה בדמאי פ"ד מ"ז, אנו מוצאים שיש מקרים שבהם העדות נפסלת מחשש לטובת הנאה: 'החמרים שנכנסו לעיר אמר אחד שלי חדש ושל חבירי ישן שלי אינו מתוקן ושל חברי מתוקן אינן נאמנין'. טעם הדבר מובא בגמרא כתובות כד ע"ב, וכן פסק הרמב"ם, הלי מעשר פי"ב ה"י: 'שמא קנוניא עשו בנייהן'. יש לומר שהדבר אינו סותר את דברי הרמב"ם, ודווקא שם – שאין דרך אדם שבא למכור להמליץ על חברו – הדבר מחשיד, ואנו חוששים שעשו קנוניא בנייהם.

[27]. רא"ש, גיטין פ"ה סי' יב; וכן כתב גם הב"ש שם ס"ק ב, וערוה"ש, שם ס"ק ב.

[28]. אף שבשו"ע, יו"ד סי' א ס"ק א, הובא שדין 'נכנס ויוצא' אינו מועיל אצל מומר, בתוס' חולין ג ע"ב ד"ה הביא, שהטעם לכך משום שהמומר חושב שמכיוון שהוא יהודי לא יבדקו אחריו ואינו חושש, וכתב בשו"ת דעת כהן, סי' ס, שנראה שבמצב של השגחת כשרות הבודקת את כולם ואינה מאמינה לאיש, דבר זה אינו שייך.

[29]. אג"מ, יו"ד ח"ג סי' ח: 'אבל בכאן שנקלפים במכונות גדולות ובזמן קצר כבר נקלף אף בשעה קטנה שיאמדו שודאי יתאחר הרי יכולין לערב כמה דגים טמאין'.

[30]. וכפי שכתב באגרות משה, יו"ד ח"ג סי' ח: 'וגם בענין יוצא ונכנס אף במקום שסגי בזה רבו המכשולות שמקילין בזה הרבה עד שכניסתם הוא לפעמים רחוקות שכבר יודעין הבעלים והפועלים בערך ולא מירתתי כלל'.

[31]. כך כתב בשו"ת התשב"ץ, ח"א סי' סו, ובשב שמעתתא, שמעתתא ופ"ח, העיר שמדברי הט"ז, יו"ד סי' לט ס"ק כב, משמע שדווקא בעדות בבי"ד נאמן, אך דחה שאין הפשט כדבריו (ועיין בשערי יושר, שער ו פ"ה, שיישב דברי הט"ז).

[32]. וכ"כ התשב"ץ, ח"א סי' סו.

[33]. כן פשוט בגמרא בכתובות עב ע"א, שאם אמרה 'פלוגי תיקן לי את הכרי' והוא מכחיש אינה נאמנת, וכן כתב הרמ"א, יו"ד סי' קפה סעי' ג: 'אמרה: פלוגי חכם טהר לי כתם, והחכם אומר שהיא משקרת, החכם נאמן, וטמאה היא'.

[34]. וכן פסק המג"א, סי' תט ס"ק יז; פרמ"ג א"א שם, ובאיה"ט שם ס"ק ח, ובנודע ביהודה, קמא אהבע"ז סי' ב.

[35]. ובמשנ"ב, סי' תט ס"ק נ, הביא שתי הדעות בשם יש אומרים ולא הכריע, אך באהבת חסד, סי' י סעי' יב, כתב בסתמא שאין אומרים חזקה זו באיסור דאורייתא.

[36]. וכ"כ בשו"ת אחיעזר, ח"ג סי' עג, ובתשובות והנהגות, ח"ב סי' ריח, כתב שלכן נהגו לשלם שכר לרב המוכר את החמץ בשליחות, כדי שיהיה נאמן על שליחותו.

[37]. ואמנם במשנה למלך, הלי בכורות ריש פ"ד, כתב שכאשר המעשה תלוי באחרים ליכא 'חזקת שליח עושה שליחותו' שאולי רצה לעשות ולא הצליח. אמנם נראה שאפשר שמשגיח יכול לפרסם הדבר אם לא שומעים לדבריו כדי שלא יסמכו עליו, ומכיוון שלא פרסם חזקה שעשה שליחותו. עוד יש להעיר שאף שבגמרא כתובות ע ע"ב מובא: 'עוד שלשים יום עביד שליח שליחותיה טפי לא עביד שליח שליחותיה', וא"כ לכאורה אין אפשרות למנות משגיח לתקופה ארוכה – הרשב"א שם הסביר שגם אחר שלושים יום עושה שליחותו אלא שאינו עושה בפנים מאירות, והריטב"א הסביר שדווקא היכא שעושה שליחות מעצמו בלא בקשת המשלח, אינו עושה יותר משלושים יום. ובערוה"ש, חו"מ סי' קפח סעי' ז, כתב שלא מצאנו להפוסקים שהזכירו זה דאפשר דלמסקנא שם לא קאי הכי'.

אמנם ייתכן ש'חזקה שליח עושה שליחותו' אינה שייכת אלא כאשר נשלח לעשות מעשה מוגדר, אך כאשר נדרש 'להשגיח', ותפקידו משתנה על פי המקרים וצורכי ההלכה, אין חזקה שהחליט ופעל כפי שצריך לכל אורך הדרך.

כך התמודד הרב קוק עם חלופות הכשרות שהוצעו בתקופתו

הרב יצחק דביר, מרבני 'כשרות'

העבר השני יעמדו עסקים הפונים לציבור המחמיר, וכדי להתחרות על עסקים אלו ינסו גופי הכשרות למתג את עצמם כ'מהדרין', תוך שימוש בחומרות והזיווים שונים, שספק אם הם באמת נדרשים מבחינה הלכתית. קיטוב זה יוביל באופן ישיר גם לקיטוב בעם, כאשר פערי הכשרות בין המחמיר למקל לא יהיו ניתנים לנישור לשם אירוח משותף (לדוגמה: השאלות על הלגיטימיות של הקולות שניקטו מערכות הכשרות המקלות, יתבטאו בספקות אם מותר להשתמש בכליהם של המקלים).

מצדדי הפרטת הכשרות טעונים שמודל זה קיים כבר בחו"ל, אך אם נבדוק את הצלחותיו נוכל להבין את הסכנה שבו. כיום בחו"ל ידועים כ-1,200 גופי כשרות שונים, ומתוכם הרבנות מאשרת כגופים אמינים רק כ-100 גופים בלבד! מלבד זאת חלק גדול מהמוצרים של הכשרויות הללו אינם מאושרים לשיווק בארץ, שכן ישנו שימוש בקולות שונות שנצרכות לשעת הדחק בגלל גיון: חלב גוי, איסור חדש, פת נוכרי, בישולי גויים ועוד, שאינן עומדות כלל ברף המינימלי של הכשרות המקובלת בארץ.

הפתרון – נטילת אחריות לאומית. על מנת לספק לאזרחי ישראל כשרות ברמה נאותה, יש להכיר תחילה באופן ממלכתי בצורך בכך. מתוך הכרה זו על מדינת ישראל להקים "רשות לאומית לכשרות", שתנהל את מערכת הכשרות בכל הארץ באופן אחיד ושקוף. בבסיסה של מערכת זו יעמדו העקרונות הבאים:

מקצועיות, נוהלי כשרות אחידים, הפרדת הקשר בין משגיח למושג, מערך ביקורת חיצוני ואכיפה. אין חולק על כך שהמערכת הקיימת טעונה שידוד מערכות ושיפור מבני, אולם בתלמידיו של הראי"ה קוק זצ"ל, הנאמנים לדרך, הפצים אנו במימוש תכניתו הגדולה בהקמת הרבנות הראשית לישראל – לאחד את הכוחות התורניים שבעם ישראל יחד, וליצור גוף הלכתי ממלכתי איכותי מטעם מדינת ישראל.

תורה אחת, ולא שתי תורות!
הרבנות מחויבת לספק את צורכי הדת לכל דורש, בכל מצב. מסירת הכשרות בידי גופים פרטיים רווחיים, שכלכלתם תלויה בכרואיות ונתינת הכשרות, עלולה להפחית את מספר העסקים הכשרים באופן דרסטי. לדוגמה: עסקים באזורים בודדים, שמשלוח משגיח שיפקח על רמת הכשרות באזור אינו רווחי – יוותרו ללא כשרות.

מצדדי הפרטת הכשרות טעונים שמודל זה קיים כבר בחו"ל, אך אם נבחן את הצלחתו נוכל להבין את הסכנה שבו. כיום בחו"ל ידועים כ-1,200 גופי כשרות שונים, ומתוכם הרבנות מאשרת כגופים אמינים רק כ-100 גופים בלבד! מלבד זאת חלק גדול מהמוצרים של הכשרויות הללו אינם מאושרים לשיווק בארץ, שכן ישנו שימוש בקולות שונות שנצרכות לשעת הדחק

מלבד החיסרון העקרוני שבויתור על הכשרות הממלכתית, אפשר למנות תקלות רבות הכרוכות ברעיון הפרטת הכשרות. הטלת הכשרות על גופים פרטיים עלולה להוביל גם להעצמת קוטבי הכשרות בעם – מהעבר האחד יעמדו עסקים הפונים לציבור המסורתי, שלבניו תעודת כשרות כלשהי מספיקה. גופי כשרות שניסו לפנות לעסקים אלו יפעלו בהודרת רמת הכשרות ושימוש בקולות וב'דחקים' שונים, שספק אם ראוי להשתמש בהם כנוהל ציבורי. מן

גיליון הקודם הוצגה שיטה המצדדת במעבר מכשרות מרכזית אחת של הרבנות הראשית לכשרות של קהילות. כמי שמכירים לעומק את עולם הכשרות בארץ ובחו"ל אנו מרגישים חובה להגיב. ניהולה הממלכתי של מערכת הכשרות ושאר התחומים התורניים, יוצקת תוכן וממד עמוק למדינת ישראל המשמשת כביתו של העם היהודי לדורותיו, ולא רק במקלט שבו על כל פרט לדאוג לצורכי היהדות בעצמו.

הרב קוק עצמו נאלץ להתמודד עם ניסיונות להפר את הבלעדיות לנתינת הכשרות שהוקנתה לרבנות. עדות ראשונה לכך אנו מוצאים בתחילת דרכו הרבנית בארץ. בשנת תרס"ט הקים אחד הרבנים שחיטה בכשרות פרטית בירושלים. בעקבות כך פורסמה מודעה שעליה התמו אבות בתי הדין בירושלים, ואליהם הצטרפו גדולי ישראל באותה תקופה:

"ננהלנו ונשתוממו למשמע הדבר הרע הזה, כי יקרה רבר כזה בעיר חשובה מערי ארץ הקודש, ובפרט להעז נגד רב גדול דפקיע שמיא ה"ה הגאון המפורסם מר"ה אברהם יצחק הכהן קוק שיח' הראב"ד דעה"ק יפו והמושבות, והגנו מזהירים לאחינו יראי ה' כי יישמרו לנפשותיהם לבלי היכשל ח"ו וכו', וירחיקו את עצמם ממיסיגי גבול".

במכתב נרגש שצירף הרידב"ז לבני יפו הוא מורה להתייחס אל הבשר הנשחט בשחיטה האלטרנטיבית כבשר טרפה גמור, ואף מחייב להגעיל את הכלים של מי שהשתמש בו.

דברים דומים בדבר נחיצותה של מערכת הכשרות של הרבנות לאחזרתו של עם ישראל פרסם הראשון"צ הרב מרדכי אליהו זצ"ל (בחובית 70 שנה ליה"ר עמ' 16):
"אם חס וחלילה לא הייתה קמה הרבנות הראשית, היינו עדים לארבע מאות חתימות של רבנים המכשירים מוצר מסוים, כי כל רב לא היה מקבל הכשר של רב שני, ועתה אנו עדים לכך כי הרבנות ירושלים למשל מקבלת הכשרי הרבנות תל אביב, וכן רבנות חיפה מקבלת הכשרי הרבנות בירושלים וכו' –

פורסם באתר עולם קטן

כשרות פרטית? חילול השם

יגאל כנען לא אוהב את מיזם הכשרות הפרטי של צהר ומוען כי לפי תורת הרב קוק ובנו הרב צבי יהודה, מדובר בפגיעה אנושה במדינת ישראל כמדינה יהודית

יגאל כנען

כה באדר התשעח

12 במרץ, 2018 13:22

תעודות הכשרות של צהר צילום: יוסי זלנר

תארו לכם שמישהו היה מציע להפריט, עד הסוף, את תקציב הביטחון, להרגשה הטובה של האזרחים. 70 מיליארד ש"ח יחולקו בין 3 מיליון (בתי אב, נושאי נשק מה שתרצו). זה יאפשר לתת לכל אחד שני אקדחים ושלושה רובים.

במונחים של טקסס של המערב הפרוע, זה יקנה הרגשת בטחון מעולה. אבל ברור שאם יגיע טיל מאיראן, לא יעזרו 3 מיליון קנים מופנים כלפי מעלה. וגם אם תהיה פלישה של אוגדות שריון סורי, או הפצצה ממטוס.

בקיצור, בדיחה גרועה. יש דברים שלא מפריטים. למרות הביורוקרטיה, והמשכורות, והפוליטיקה. זה חייב להישאר ברמת על. הן ההחלטות, הן הכלים, הן הביצוע. וגם אם מחליטים להפריט בשוליים. המושכות צריכות להיות אצל הגוף המנהיג.

כך חשב הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל כאשר ייסד את הרבנות הראשית. המדינה בדרך הייתה מדינה יהודית, ולכן צריך להיות גוף יהודי עליון שיתווה את דרכה.

בהתאם לתפישתו, היה הרב קוק מעורב ככל יכולתו בסוגיות חברתיות, לאומיות ופוליטיות הקשורות לחיי היישוב, כגון עבודה עברית, חקלאות, עלייה, ביטחון, ועוד. בהתאם לשאיפות אלה, פעלה הרבנות לעצב את החיים היהודיים ביישוב וטיפלה בנושאי עבודה בשבת, רישום נישואין וגירושין, כשרות, מינוי רבנים, דינים ושוחטים, והקמת מועצות דתיות לצורך שירותי דת בכל הקהילות בארץ (מתוך ויקיפדיה).

כל מי ששונא את המדינה היהודית, משתדל בכל כוחו לערער את המוסד הזה. פעם קוראים לזה הפרדת הדת מהמדינה, פעם הפרדת הדת מהפוליטיקה, פעם זה "מדינת כל אזרחיה", ופעם זה "מעמד ראוי לפרורמים", פעם שירות נחמד לאזרח, פעם קירוב רחוקים, והכי נחמד, ובכיוון שאמר אלכסנדר ינאי לאשתו שלומית אלכסנדרה, היא המגמה לקחת ממנה תפקידים, בניגוד לדעתה-כדי "לחזק את הרבנות..." בכיוון זה,

ובהמשך לעוד יוזמות שלו, הולך ארגון "צהר" כאשר מודיע על הקמת מערך כשרות חדש בשם "צהר פיקוח מזון". בניגוד לעמדת הרבנות הראשית.

למדנו מחז"ל כי זרזיר הולך אצל עורב. ההכרזה היתה בתל אביב. בראש המיזם עומד הרב אורן דובדבני, אשר הקים את המיזם הפלורליסטי "השגחה פרטית", ומנהל אותו איתי דרקסלר מ"יש עתיד", דוברו לשעבר של ח"כ אלעזר שטרן. הגוף נהנה מתמיכתו של יו"ר איגוד המסעדים שי ברמן שאמר לא מכבר "אנחנו ממליצים לכל מסעדה שרוצה לפעול עם גורם שאינו הרבנות לא לפחד ולעשות את זה "ומעניין גם כי הארגון החדש עוקף את "חוק הונאת הכשרות", בכך שמבצע השגחת כשרות, בהונאה, כאשר המילה "כשרות" תעדר ממנו, כדי שההונאה תעמוד פורמלית בדרישות החוק.

כמו בחוק הגיור בזמנו, זה פותח פתח לגופים מסוכנים וחסרי אחריות ונאמנות להלכה בגיור והכשרה. לשמחתם של תומכי הקרן לישראל חדשה. הנחשול הוא צהר, שלטענתנו יהיה מחוייב להלכה, ולאחריו ישמחו להצטרף רבים ומזיקים הרבה יותר, המחוייבים לקידמה ולנאורות. אם זה אינו מספיק, יצאה קבוצה מרבני צהר בראשות הרב משה ביגל, רב היישוב מיתר וממומחי הכשרות של הארגון במכתב השולל לחלוטין את מיזם ה"כשרות": "מלבד עצם הפגיעה ברבנות הראשית לישראל, אנחנו חוששים מאד כי צעד זה יפתח פתח לגופים שאינם מחוייבים להלכה ללכת בדרך דומה, ובכך יפגע פגיעה אנושה בכשרות במדינת ישראל". בקובץ מאמרי הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל, "לנתיבות ישראל" הוא מתייחס לחולקים על הרבנות הראשית: (מתוך "לקיזמה של הרבנות הראשית"). "על חילול השם הנורא, על ההתעללות המחפירה הזו, מצד אישים או משל הממשלה, ביחס לרבנות הראשית לישראל, בכפיה, במישרין ובעקיפין, לסידור ענייניה של הרבנות שלא מדעתה ובניגוד לדעת בעליה, הלא אי אפשר לשתוק!"

הכותב הוא פובליציסט ונווט קרב לשעבר

פורסם באתר כיפה

צהר, אל תפודו לנו את הרבנות!

ליזי המאירי, כ"ו באדר תשע"ח 15:06 13/03/18

ליזי המאירי

פעילה חברתית וסטודנטית למשפטים באוניברסיטת תל אביב

סביר שתגדירו אותי מסורתית או חילונית אורתודוקסית, אני לא שומרת שבת אך חשובה לי מאוד זהותי היהודית, וכן, אני שומרת כשרות.

מאז ומעולם חשבתי שקיומה של רבנות ראשית במדינת ישראל הוא חלק מהותי מאוד מכך שהמדינה היא אכן מדינה יהודית, ולא רק מדינה שיש בה רוב יהודי מקרי.

גם ברמה הפרקטית נראה לי ברור שכדי שנוכל להמשיך לחיות ביחד כעם אחד ומלוכד, יש חשיבות רבה לסמכות אחת בנושאי אישות, כשרות וגיוור.

בשנים האחרונות התובנה הזו התחדדה לי הרבה יותר. במסגרת מאבקים שונים בהם השתתפתי, מפעילות נגד הטרור והחמרת ענישת מחבלים ומשפחותיהם, דרך המאבק להוצאת המסתננים מישראל, פעם אחר פעם הבחנתי בתופעה מדהימה: אותם ארגונים ואותם גורמי מימון הם אלה שניצבים מולנו פעם אחר פעם בכל מאבק ומאבק, בד"כ תחת המטרייה שנקראת "הקרן החדשה לישראל" ובסיוע רשמי של התנועה הרפורמית.

לארגונים הללו יש מטרה אחת - להפסיק את קיומה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ולהפוך אותה למדינת כל אזרחיה. זה מה שמקשר בין "ישראל חופשית", ארגון "עדאלה", "התנועה הרפורמית והקונסרבטיבית" ויתר ארגוני הקרן הפועלים להשאת המסתננים בישראל.

חזון ומטרה אלו בוטאו בדבריה של סמנכ"לית הקרן החדשה לישראל, חדווה רדובניץ, בפברואר 2010, ציטוט: "בעוד 100 שנה יהיה בישראל רוב ערבי, ישראל תיעלם כמדינה יהודית, וזו לא תהיה טרגדיה, כפי שחוששים בישראל - מפני שהיא תהיה יותר דמוקרטית". אם חלילה יתגשם חזון עיוועים זה, נמצא עצמנו שוב מיעוט נרדף, אלא שהפעם יהיה זה בארצנו שלנו, ושלא כמו במאה הקודמת לא יהיה לנו לאן לברוח, ארץ ישראל כמדינת העם היהודי יש רק אחת, ואנו חייבים לשמור ולהבטיח שכך תישאר.

על רקע זה, ישנה מציאות ברורה וחדה שאליה חייבים לשים לב: אותם ארגונים, כשהם פועלים להשגת מטרתם דרך הפלטפורמה של נושאי דת ומדינה, מתמקדים כמעט תמיד בגוף אחד: הרבנות הראשית לישראל.

אם אני קוראת נכון את המפה, יש לכך סיבה ברורה - כל מי שניסה להלחם באופן חזיתי במרכיב ה"יהודית" ולהשאיר את מדינת ישראל כמדינה דמוקרטית בלבד שערכיה נגזרים ממקורות זרים, הבין בשלב מסוים שאי אפשר להלחם נגד 80% מהעם שזהותו היהודית חשובה לו, אז מה עושים? פשוט - פועלים להפרטת היהדות במדינה כך שכל זרם וכל ארגון יוכל בסופו של תהליך להגדיר בעצמו מיהו יהודי, מה זו יהדות ואיך הופכים להיות חלק ממנה - כשזה יקרה, אולי נישאר עם "יהודית" במגילת העצמאות, אבל באופן מעשי נישאר בלי כלום, אם כל דבר זה יהודי אז יהודי זה שום דבר.

נכון, גם אני לא מסכימה בכל דבר עם הרבנות, ונראה בהחלט שנורמות פסולות שקיימות בשירות הציבורי חדרו גם למועצות דתיות שונות, אך אם בעבר הבנתי אינטואיטיבית כמה הרבנות חשובה, כיום ברור לי מדוע הארגונים שחפצים להפוך את מדינת ישראל למדינת כל אזרחיה צוהלים כל כך כשהם רואים ארגון אורתודוקסי כמו צהר מבצע צעד שמקדם לעבר הפרטתה של היהדות בישראל.

כשארגון ישראל חופשית משבח את צהר על "הפגיעה בבלעדיות של הרבנות הראשית" וקורא לבעלי העסקים "להצטרף למהפכה ולבחור בכשרות החדשה של רבני צהר", כדי להמשיך ו"לפגוע בבלעדיות הרבנות על כשרות נישואים קבורה וגיוור", לכולנו חייבת להידלק נורה אדומה.

כשמנכ"ל התנועה הקונסרבטיבית, יזהר הס, מברך מכל הלב את רבני צהר על "צעד נוסף, חשוב מאין כמוהו, לפירוק הרבנות הראשית", כדאי שלנורה האדומה תילוזה גם תרועת אזעקה.

ברור לי שלא זו כוונתו של ארגון צהר, שאותו אני מעריכה ומכבדת מאוד על פעילותו רבת שנים, ולכן

דווקא כאדם לא דתי, חשוב לי לפנות אליכם: צהר, המשיכו בדברים הנפלאים שבהם עסקתם עד היום - אך אל תמשיכו במיזם שיגרום נזק שכל עם ישראל יצטער עליו, אל תשפכו את התינוק עם המים.

אפשר לאהוב או לא לאהוב את הרבנות הראשית, אבל מה שבטוח הוא שה"מונופול" שלה הוא זה ששומר על מדינת ישראל מלהגיע בסופו של דבר למצב שבטווח הארוך שאלות כמו מיהו יהודי, מהי יהדות ומהי מדינה יהודית, יוכרעו על ידי התנועה הרפורמית והקרן החדשה.

פורסם באתר ערוץ 7

'צהר' בין העולמות

עד לשנים האחרונות ארגון 'צהר' היה נחשב לאחד ממפעלי הפאר של הציונות הדתית, כזה שגאוה להזכיר אותו ונחמד להיות קשור אליו.

דודי ונטל, כ"א באדר תשע"ח 08/03/18 13:21

כמו ארס קטלני מתפשטת לה אותה תפיסה באישיות הרוחנית של האדם או הקבוצה אותם היא הכישה.

תחילה היא משפיעה רק על הניסוחים, הופכת אותם למעט יותר עדינים, נוחים ומכילים, בהמשך היא קונה שביתה גם ברעיונות ובמחשבות, מתאימה אותם לצרכי השעה ולמה שיותר מוצא חן בעיני ה'לקוחות' ולבסוף היא מביאה אף לשינויים הלכה למעשה בניהול החיים עצמם וגובה ממש קורבנות.

איך קרה ודווקא אלו שהחלו את דרכם כמקדשי ה' ברבים, אלו שהפכו בשם כולנו את התורה למאירת פנים ולבבית, דווקא אלו שהרבו כבוד שמים בכל פועלם, נפלו בבור עמוק ונורא?

ישנה סכנה העומדת לפתחו של כל מי שעומד בקשר של השפעה עם רחוקים מתוך רצון לקרבם לתורה ולהאחיב דרכיה. כל קשר הוא תמיד דו כיווני וכשציונות שמחברים בין שני צדדים נפתחים, הזרימה איננה הולכת רק בכיוון אחד. הניסיון להפוך את דברי התורה ל'מטבע עובר לסוחר' בשוק הדעות והאמונות החילוני מערבי, איננו ניסיון חף מסכנות. מלבד הצורך ב'עמוד שדרה רוחני', כזה שיוכל לעמוד גם בפני רוחות שאינן מצויות, ישנו גם הכרח נוסף – התגברות על הרצון האדיר למצוא חן ולקצור תשואות.

איך מצליחים לשמור על רייטינג גבוה גם במחוזות התרבות הכי שפלים? איך מצליחים להישמע IN, נבונים, חכמים ומתקדמים גם אצל אלו שממש ממש רחוקים? חייבים הרי להודות – "זאת חוקת התורה" וחוקה חקקתי וגזירה גזרתי ועל כן גם תעלולי הלשון הכי מדהימים וגם הניסוחים הכי מבריקים ורהוטים לא יכולים יהיו ל'העביר מסך' לילידי ונפגעי התרבות המערבית את כל מצוותיה של תורה. בסוף, בנקודת זמן כזו או אחרת, ברגע של קצה, אדם נאלץ לבחור – להמשיך לשמור על תדמית ומציאת חן או לדבוק גם באותם ערכים שהשקפת העולם הזמנית איננה יכולה לעכל.

רבים חללים הפילה אותה תפיסה. הרצון לכתוב את התורה מחדש בשפה בה היא תהיה ברורה ונהירה גם לאלו שבאורח חייהם רחוקים מרחק רב ממנה, בסופו של דבר גורם לשינויים בתורה עצמה ובעולמם הרוחני של העוסקים בדבר.

מי שעסוק כל העת בסילוק מכשולים שונים המונעים מההמון לקבל על עצמו תורה, עד כדי נכונות לוותר, למרוח ולעגל פינות באמונה, הכניס עצמו לבור נורא. מי שלא מבין שהמכשולים בקבלת ההמון את התורה, הינם יצר הרע ותפיסות מערביות כושלות, ובהם יש לטפל, מי שחושב שהמכשולים הם כל אותם ערכי תורה שלא עולים בקנה אחד עם ערכי העולם הנאור, מגיע למחוזות האחרונים בהם מצא את עצמו ארגון 'צהר'. ארגון בעל חשק פנימי טוב לפרסם את התורה לכל.

הם מדברים על 'הנגשת התורה' לכל. אולם בדבריהם לעתים לא מספיק ברור האם התורה היא היעד ואליה צריך להנגיש את הנכים והמתקשים, או שמא חלילה בתורה יש נכות והיא זו שזקוקה לעזרה שתחבר אותה לעולם החדש והמתקדם. הרצון להנגיש את התורה, לקרב אותה אל המציאות, להפוך אותה לאקטואלית ורלוונטית, התחיל יפה וזכה בהרבה הצלחות, אבל במהלך הדרך השעבוד למציאת החן הלך והפך לגורם מרכזי שהשפיע על קבלת ההחלטות ונתן לארגון את פניו החדשים.

עד לשנים האחרונות ארגון 'צהר' היה נחשב לאחד ממפעלי הפאר של הציונות הדתית, כזה שגאוה להזכיר אותו ונחמד להיות קשור אליו. הוא היה מה שרצינו מעצמנו כל השנים, סוג של מפד"לניק משופר, כזה שמוסיף אור וטוב בכל מקום אליו הוא מגיע, ואפילו בנושאים דתיים לא פשוטים. בצער רב וביגון קודר חייבים להודות שהארגון היקר הזה עבר שינוי. בד בבד פרשו ממנו כל תלמידי החכמים הגדולים שפיארו אותו בימיו הטובים, כאלו שסירבו לשעבד את העולם הרוחני שלהם לדעת הקהל ולהמשיך להתדרדר במורד של הנמכת התורה אל המציאות. לצערנו הארגון החליף את עורו, הוא כבר לא מפד"ל, אפילו לא בית יהודי, בלי ששמנו לב הוא הפך להיות גרסה מתקדמת של המפלגה העתיקה – 'מימד'.

בשולי הדברים נוסף: הנכונות של ארגון 'צהר' להידבר בסוגיות של דת ומדינה עם ארגונים אולטרה

ליברלים ופולורליסטים ולקחת חלק בפרויקטים וערבי שיח בהם שותפים ארגונים ששמו להם למטרה להפריד את המדינה מהתורה, מעוררת תחושת אי נוחות. בנוסף, ארגון 'צהר', כך מתברר במחקר שנעשה על מקורות המימון שלו, הולך יד ביד עם ארגונים שבשנים האחרונות 'חישבו מסלול מחדש' ונוטים לכיוונים פרו רפורמים ופרו קונסרבטיבים. ולא זו בלבד, מתברר שאת הייעוץ ואולי גם את המימון לפרויקט הכשרות החדשני, קיבל הארגון מידי גורמים דומים. גדולי ישראל מכל הסוגים והזרמים דיברו דברים נחרצים על כל סוג של קרבה וקשר עם רפורמים וקונסרבטיבים, אלו שרבינו הגדול, הראי"ה קוק זצ"ל, אמר עליהם שהם הדרך לנצרות, אלו שבתשתית תפיסת עולמם מונח הארס של התלות בפרסום חיצוני ובמציאת החן. אולי ראוי היה יותר להתרחק מן הכיעור ומן הדומה לו.

פורסם באתר ערוץ 7